

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST
 ANNALES UKRAINIENNES
 DE POLITIQUE, DE LITTÉRATURE
 ET D'ART

THE UKRAINIAN ANNALS
 OF POLITICS, LITERATURE
 AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЄЮ
 С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

×

Книжка I

Субота, 15-го березня 1924

Зшиток 11

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	161
ДРУКАРСЬКА ТРІЙЦЯ — Проф. І. Опієнка	163
ЛЮДОВИК XIV — Ілька Борщака	166
СМЕТАНОВІ ДНІ — М. Григоровича	167
УКРАЇНЦІ У ОСТАННЬОГО СУЛТАНА — О. Ратгауза	168
КАНАДА — КРАЇНА БУДУЧНОСТІ — В. Клодницького	170
БІДА З НАЗВАМИ — Др. Фр. Тихого	171
АРНОШТ МУКА — З. Кузелі	171
MISCELLANEA	172, 173
РІП ВАН ВІНКЛ — Вашингтона Ірвінга	174

Образковий додаток

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

„ЗОЛОТІ ВОРОТА“

Альманах Січових Стрільців

Редагував Комітет під проводом Івана Кедрина-Рудницького

35 аркушів великого формату (4^о) появиться з початком лютого
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“ В БЕРЛІНІ

ЗМІСТ АЛЬМАНАХА:

I. Передмова від Редакції.

II. Січові Стрільці.

Воєнно-історичний нарис. Написали:

- I. частину — Василь Кучабський;
- II. частину — генерального штабу генерал-хорунжий Марко Безручко.
- Е. Коновалець. Причинки до історії ролі Січових Стрільців в українській революції.
- В. Старосольський. До ідеологічної історії стрілецького руху.
- В. Кедровський. Початки організації української армії.
- М. Лозинський. Українська державність за Гетьмана Г. Скоропадського.
- М. Капустянський. Світова війна і наша визвольна боротьба.
- В. Садовський. Армія і нація.
- В. Сальський. Армія. (Національна, регулярна і демократична армія підставою української державности.)
- І. Бочковський. Національні легіони в історії визвольних змагань поневоєних націй.
- М. Возняк. Визвольна легенда.
- М. Галуциньський. Значіння геройської традиції.
- І. Крипякевич. Біла Церква (історичний нарис).
- Ілько Боршак. Початки української військової дипломатії.

III. Літературна частина.

- Остап Грицай. Лицарству України (вірш).
- Марко Черемшина. Туга (опов.).
- Джиганко Леопарді. О, рідний краю мій... (вірш). Переклад Мих. Рудницький.
- Моріс Метерлінк. Геройство (опов.). Переклад Мих. Рудницький.
- Василь Пачовський. У квадраті смерти (вірш).
- Оєнп Маковей. Із записок учасника світової війни. (Оповідання з ілюстраціями.)
- Уот. Уйтман. Бийте! Бийте! Баркани (вірш).

Проспер Меріме. Добуття редути (опов.).
Переклала М. Струтинська.

Ольга Кобилянська. „Зійшов з розуму...“ (опов.).

Детлеф фон Лілієнкрон. Спомин (вірш).
Переклад Остап Луцький.

Юліян Опільський. Яничари (1907) (оповід.).
Думки Наполеона.

Томас Гарді. Легенда з 1804 (оповід.).
Перекл. Роман Гайдук.

Роман Купчинський. Дума про смерть Хведора Черника (вірш).

Клим Поліщук. Лицар абсурду (Із днів сучасного). Оповідання.

Михайло Рудницький. Герою впавший в бою (вірш).

Густав Фльобер. Сена з французької революції. Перекл. Мих. Рудницький.

Ол. Бабій. Прийдуть до Вас...

Богдан Лепкий. Хочу побачити її (опов.).

Еміль Вергарн. Сьогодні (вірш). Перекл. Остап Луцький.

Джозе Марія де Гередія. Вечір по битві (вірш). Перекл. Мих. Рудницький.

Антін Крушельницький. Смішний епізод (Правдива історія з недавнього минулого). (Опов.)

О. Олесь. Сон під Крутами (вірш).

В. Гюго. Мазепа. Вірш у перекладі Мих. Рудницького.

IV. Важніші дати й випадки з життя й діяльності Січових Стрільців.

Регистр старшин Січових Стрільців.
Список поляглих С. С.

V. Некрольоги.

VI. Бібліографічний відділ.

В. Дорошенко. Січове Стрільцтво в літературі. (Бібліографічний огляд літератури до історії Січових Стрільців.)

VII. Список ілюстрацій.

Зміст.

Книжка багато ілюстрована й матиме коло 200 ілюстрацій в тексті; обгортку, вінетки, заставки, ініціали й кінцівки роботи ар. мал. Павла Ковжуна; крім цього відбитку Памятної Медалі Українських Січових Стрільців, 9 великих кольорових образів І. Іванця, Л. Перфецького й П. Холодного (м. и. Повстання у Києві, Смерть Черника, Баталістичні образи, портрет Мазепа), 7 великих табльо з фотографічними знімками а) Стрілецької Ради в різні часи; б—г) визначніших підстаршин Армії У. Н. Р.; д) деяких підстаршин Січових Стрільців; е) деяких визначніших старшин Галицької Армії і є) деяких поляглих чи померлих Січових Стрільців; 29 воєнних плянів та нарисів і т. д.

Книжка коштуватиме:

в картоні дол. 15.—
в оправі „ 25.—

в полотняній оправі дол. 35.—
люкс. видання, опр. в півшкірок „ 50.—

Рукописи і листи у редакційних справах посилати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
Право передруку застережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

ПОДІЇ У ФРАНЦІЇ викликають загальне здивування. Держава, що видержала матеріально і морально (се останнє способом достойним подиву) нечувані тягарі чотиролітньої війни, що дякуючи союзникам здобула блискучі політичні й фінансові успіхи в мирових трактатах 1919—1920-их років, що стала першою політичною силою в Європі і третьою у світі, — ся стара держава, з усім великим політичним досвідом і з усею талановитістю своєю людности, не може дати собі ради... з девалюацією своєї валюти. Упадок французького франка, що почався з початком сього року, з приблизної своєї висоти $\frac{1}{3}$ довоєнної стійкості на майже $\frac{1}{6}$, став сенсацією дня не тільки у Франції, і не тільки у Європі. Ся справа полонила увагу всього політичного і фінансового світа, в кождім разі більше ніж політика британського трудового кабінету, мюнхенський процес і т. ин. Воно й не без оправданої причини.

Валютове питання у нинішній формі — се нова річ. Передвоєнні політики і фінансісти й не уявляли собі ні всієї ширини можливого обезцінення національної валюти, ні всієї глибини спричиненого ним соціального лиха: економічної руїни середнього стану. І тому було можливо, що повоєнний упадок франка до $\frac{1}{3}$ своєї вартости міг доконатися самочинно, без діяльної участі і проти волі рішаючих політичних і фінансових сфер. Та сьогодні, по п'яти роках мирного досвіду, коли на наших очах доконалася ціла низка фінансових руїн (Росія, Польща, Австрія, Угорщина, Німеччина) і коли в різних державах таки повелосся, хоч по великих жертвах, опанувати новочасне лихо, супроти якого довго всі стояли безрадно, і навіть відробити частину страт, — сьогодні дивно, що богата і сильна держава, не переможена а побідниця, як Франція, починає наново припинений де-інде процес зсування по нахиленій площі фінансової руїни, неначе-б вона була цілком сліпа і нічого не навчилася з 5-літнього досвіду інших народів. І тепер дійшло до того, що прим. Австрія і Німеччина мають „найблагородніші“ в Європі валюти, а горда Франція — розмірно найгіршу...

На око, справа дуже проста. На питання тривкості валюти складається низка конкретних фінансово-політичних проблемів, як бюджетної рівноваги, нормального торговельного балансу, признавання нотним банком кредитів, закордонного довіря до державної політики і т. ин. І кождий із сих подрібних проблемів можна прикласти до Франції, пояснити

ним причину, чи там одну з причин, валюткової недуги та вказати спосіб направи. Се правда, та коли-б тільки се пояснило теперішній упадок франка, то в сьому не було-б нічого дивного. Та тут є ще дві прояви, чи радше ще дві сили, які з французької валюткової кризи роблять щось більше ніж питання нормальної фінансової політики республіки. На один чинник, міжнародний, ми вказували вже раніше і до нього не будемо повертати. Скажемо тільки, що одна з причин загального браку готівки в сю пору лежить у тому, що весь рухомий капітал міжнародної спекуляції (очевидно жидівський) зосередкований тепер коло кількох світових бірж і завзято грає на знижку франка¹... Звісно, в безконечність сього робити не можна, і найсильніша спекуляція розбилась би, по якомусь часі, об ґраніт здорової фінансової господарки даної держави, а навіть завдала-б спекулянтам великі втрати; та тут починається инша хвороба — внутрішньо-політична у Франції.

Французький уряд, у розумінню ваги справи, ще в м. січні взявся до радикальної направи фінансового стану держави, на скільки він може бути направлений адміністративними і законодавчими засобами. Він виготовив ряд законопроектів, що мають підняти державні доходи й обмежити видатки, та передав їх на звичайний шлях парламентарної техніки. І що-ж? Вже два місяці законодавці нації обрабляють сі проекти, і досі закону нема. Один місяць Поенкаре, неначе другий Аянт, зводив бої в палаті депутатів, поки перевів законопроект поміж кручі і скали парламентарних змагань; ухвал, інтриг, та передав на розгляд висшій палаті — сенатови. Тут справа показала ся ще тяжкою. Батьки народу обдумують усякі перепони і труднощі, щоб тільки відтягнути, припізнити або скривити новий закон, доводячи сим уряд до політично розпучливого становища. У хвилі писання сих рядків внутрішньо-політична ситуація у Франції дуже критична. Дальшого розвитку її трудно вгадати, а тимчасом вона добиває франка, дискредитуючи його й улегчуючи спекулянтам в їхніх ловах.

Се зразковий приклад, як законодавці, заступники суверенного народу, шкодять свому

¹ Дехто з читачів може не знає техніки такої гри. Се робиться так, що X поручає через свій банк продати прим. у Лондоні 1 мільон (фіктивних) франків, які він доставить прим. через місяць. Наслідком масової продажі франк паде в ціні, викликає паніку і т. д. За місяць X сам купує 1 мільон (вже за половину ціни), платить довг, а різницю (у фунтах) ховає до кишені, і так далі.

народови, і знають про се. Бо уряд, в сьому випадку Поенкаре, може бути несимпатичний, нездарний, злий; може його зверхня або внутрішня політика невідповідна і шкідлива; все те може бути, як і те, що він мусить бути замінений іншим, ліпшим. Та в сьому випадку, законодавці не так б'ють прем'єра чи його міністрів, як більше саму націю. Уряд може бути прогнаний протягом двох годин звичайною ухвалою недовіря; тут-же кожний день проволоки видає народи мільони запрацьованого гроша, розвіваючи їх із вітром або наповнюючи кишені спекулянтам. Все те діється в вітчизні новочасної демократії і показує, як у ній партійні, гурткові й особисті інтереси ціняться висше загально-народних; як у ній до рішального впливу приходять у першій мірі фінансові кола й сього впливу на свою користь а на руїну загалу уживають; все те — при помочи скорумпованої преси, демагогії і глупоти суверенних народних мас.

Нам, Українцям, байдуже, яка буде доля французької валюти; байдуже те, чи Поенкаре удержиться, чи впаде і зробить місце таким „радикальним соціалістам“ як Кайо, Еріо й інші біржеві царі; та навчитися чого можемо й ми, слідячи французькі справи, м. ин. тої правди, що й у країні класичної демократії одним з головних завдань його уряду є — боротьба з демократією.

ЗНЕСЕННЯ ХАЛІФАТУ се подія великого історичного значіння. Як пригадаємо собі, то ще в осени 1922-го р., по перемозі над Греками, Туреччина, що перереформувалася в Ангорі, проголосила себе республікою, усунула останнього султана-халіфа Магомета VI, віддавши чисту духовну владу (халіфат) його брату, ученому Абдул-Меджидови. Таким способом був довершений новий розділ світської і духовної влади, від чотирьох віків злученої в одній особі. Поновилася подібна історія як у Римі 1870-го р. Диктатор нової турецької республіки, Мустафа Кемал Паша, вчинив був подібне і з ще одним історичним достоїнством — з царгородським патріархом. До того часу, він окрім чисто-духовної влади мав деякі споконвічні світські прерогативи (адміністративні і судові) над своїми вірними. Новий турецький уряд відобрав їх йому і наповісся прогнати патріарха з Царгороду. Та тоді антантські панцирники були ще в Босфорі і лозанській конференції повелось таки, при енергійній допомозі Америки, вратувати патріархови старий історичний осідок — Константинополь, очевидно, без світського права.

Поверх одного року, жили побіч себе два високі чисто-духовні достоїнники, історичні тіни великих інституцій — православний патріарх і музулманський халіф. Та не довго. Минулого тижня турецький парламент прийняв закон, по якому скасовувався халіфат в османським роді, а в слід за тим вивезено Абдул-Меджида з Царгороду. Близші мотиви сеї нової революції поки-що докладно невідомі, та вгадати їх не трудно. Наперед, як усюди, так і серед Турків революційне реформаторство залюбки обертається проти релігійних установ і властей (не даром провід нової Туреччини спочиває в руках масонів і ... жидів). Халіф-же, з якого стано-

вищем і родом, хочби як обмеженим, звязувалося тільки історичних традицій, між ними тільки світлик, що при них бліднуть всі останні турецькі успіхи Туреччини, викликав у нових володарів вражіння дійсної чи уявленої небезпеки і можливої реакції. Дотого, великий народоправець Мустафа Кемал доти тільки республіканцем, поки твердо не сяде на державнім возі; потому, чому нога доба турецької історії не мала-б мати назви: доба династії Кемалідів? Се пригабно; одначе, як се можливе, поки в Царгороді сидить халіф старого історичного роду? Простий Турок не зрозуміє, чому новий султан мав би бути з нового роду, а халіф з старого... Тому — геть небезпечну династію разом з халіфатом!

Наслідки нової турецької „поступової реформи“ будуть немалі — для Туреччини тільки некорисні. Поминаючи недобре вражіння в музулманським світі, зокрема в Індії (де Англія витерпіла була стілько за гніт халіфату), Туреччина безповоротно тратить величезний моральний вплив на одновірців по всьому світу. Коли Кемал думав, що зможе удержати халіфат у своїм роді, то дуже помилився. Англія не чекала ні одного дня за довго. Зараз 8-го с. м. проголосився халіфом арабський царь Гусейн, володарь святих місць пророка, Мекки і Медини. Значить халіфат повернув би до свого історичного жерела. Чи він буде загально признаний? Годі сказати напевно. Мабуть так, бо з інших музулманських володарів кандидатами були-б хіба марокканський султан або афганський емір. За першим була-б Франція, за другим Росія, та ні сей, ні той не мають стілько політичних і релігійних даних, що арабський царь. Про Туреччину годі вже говорити (Перси — неправовірні). Так поступає руйнування мившини і на Сході.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА СПРАВА — судячи по всьому — найголовніше питання практичної політики українського громадянства в Польщі, зокрема галицького. Недавня поява її на сенатській комісії причинилася, видно, до оживлення думок і голосів інтересованих кол. Вигляди, що ся життєва справа може бути поладнаною у формі покутного „університету“ на одному з варшавських передмість, затрівожила громадянство й викликала, здається, зрозуміння необхідности якоїсь позитивної акції з боку політичних провідників, щоби знов не станути перед зловіщим „запізно“.

І до нашої редакції напливають листи в сій справі, розглядаючи її з ріжного боку і становища. Між иншим, доставлено нам невідписаного „Отвертого листа українського студентства польських державних високих шкіл до українського громадянства“, автори якого пояснюють сю форму їхнього голосу тим, що буцімто „інші дороги їм зачинені“. В иншій підписаній письмі (з тих самих кругів студентства) читаємо просьбу до редакції, щоби вона звернулася до поименно названих визначних старших громадян за „авторитетними інформаціями“ в університетській справі, та у слід за сим щоби забрав голос сам „Літопис“, „як такий що має найбільш даних на об'єктивність, щоби цю справу вже рушити раз з мертвої точки та поладити її

як найкорисніше для добра українського громадянства західних земель України“.

Ми слідим, очевидно, з великою увагою й живим спочуттям зусилля українського громадянства західної України в напрямі поставлення національного храму науки, висловляємо також відкрито наш погляд про принципові боки сеї справи, однак ми занадто відірвані від самого громадянства, особливо від його політичного проводу, щоб давати поради чи вказівки, якої політичної (так, політичної, бо се дитиняча наївність думати, що університетська справа не-політична у своїй суті і методах) — якої тактики держатися громадянству, щоб сю болючу справу розв'язати способом, у даних обставинах можливо найкориснішим. З другого боку, ми глибоко переконані, що прийшов уже останній момент, щоби хтось взявся до цього діла з усею енергією, з усею оглядністю і прозорливістю, та приспішив щасливу розв'язку.

Щоб і з нашого боку причинитися до всестороннього в'яснення справи, до пізнання дійсних думок і почувань нашого громадянства, редакція „Літопису“ розписує анкету по західно-українському університетському питанню, і висліди її, на скільки вони надаватимуться до того, подасть до прилюдної відомости. З найблизшим зшитком будуть розіслані відносні запитання і подані близькі умови участі в анкеті. Сим способом, думаємо, буде зроблена немаловажна прислуга пекучій національній справі.

Друкарська трійця

Фіоль, Скорина і Хведорович

(Історичний нарис із світанку українського друкарства)

ОЦЕ якраз тепер, 15 лютого ст. стилю минуло рівно 350 років, як московський емігрант, диякон Іван Хведорович, видав у м. Львові, Апостола (Дії і Листи Апостольські), на 264 листи. Ця книжка була першою на українській землі друкованою книжкою. Отже ця дата — 15 лютого 1574 року — стає дорогою нам датою в історії нашої культури, і тому 350-ліття це збирається достойно святкувати вся Україна.

В історії культури кожного народу друкарство має величезне значіння, і тому не дивниця, що новішу культуру народу звичайно доводиться починати з моменту розпочаття в нього друку. На світанку друкарства народи не уявляли собі всеї культурної сили його, і, як всяка новина, друкарство на початку не було загально визнаним, а самі перші друкарі вважалися звичайними собі майстрами. Без хвилювання не можна читати тепер опису життя найпершого майстра друкарського Йогана Гутенберга: поскільки велична була розпочата ним культурна справа, постільки страшні були знущання невмолимої долі над цим славним ідеалістом...

І те саме, що переживав великий Гутенберт, довелося пережити й першим українським друкарям. Доля знущалася над ними, кидала їх світами, а вони — вперті та горді — таки високо тримали ясний свій світильник, якого „світ

світай і горай“ таки переміг темноту та запеклість людську; і світитиме він, доки житимуть люди.

У нас якось вкорінилася думка, ніби першим друкарем нашим є „Москвитин“ Іван Хведорович. Московська наука поширила цю думку, і вона довго некритично трималася і в нас. І ось тепер, в ювілейний рік Івана Хведоровича, я хочу поставити це питання на потрібне йому місце, і не забіраючи всеї величності праці Івана Хведоровича, підкреслити вагу й інших перших друкарів.

Найпершу українську книжку видрукував року 1491-го у Кракові Німець Швайпольт Фіоль. Фіоль став батьком другого друкаря нашого, вже друкаря з походження „руського“, — Георгія (Франциска) Скорина, родом з Полоцька, що року 1517—1519-го видрукував свої біблійні книжки в Празі, а року 1525-го розпочав друк книжок у Вільні, тодішній столиці Великого Литовського Князівства. І накінець, Скорина став батьком для „Москвитина“ Івана Хведоровича. І от ця славна родина, Фіоль, Скорина і Хведорович, ця славна друкарська трійця, і розпочала, поширила по Україні і закріпила наше друкарство. Цій трійці я й присвячую оці свої коротенькі нариси.

□

□

□

I.

Найперший друкар українських книжок Швайпольт Фіоль

Доля судила, щоби найперші книжки, надруковані кирилицею, серед цілого Словянства (за винятком Чехів) з ознаками живої мови були українські. Разом з тим доля судила, щоби ці найперші друковані книжки наші вийшли не на своїй українській землі, а на землі чужій, — в столичнім місті Польщі, в Кракові; вийшли в той час, „gdy nie mamy śladu polskich“¹.

Перший друкар українських книжок не був з походження Українцем; він був родом Німець і звався Швайпольт (або Швайбольд, по нашому Святополк) Фіоль. Хто він був, про це сам Фіоль розказує нам на кінці надрукованого ним Осмогласника 1491-го року так: „Докончана бисть сия книга міщанином краковским Швайполтом Фіоль, із німець німецького роду франк.“ Отже ясно, що Фіоль був Німець з Франконії, цебто з теперішньої Баварії.

Рід Фіолів давно перед тим виемігрував до Польщі, бо по краківських міських актах знаходимо чимало різних Фіолів починаючи ще з кінця XIV-го віку. Один з цих актів, з року 1452-го, каже про якогось Григорія Фіоля, що був горожанином люблінським. Коли це був батько нашого Фіоля, то можна гадати, що друкар найперших українських книжок народився в Любліні, тут прожив молодий свій вік і вперше познайомився з українським народом. Але пізніше Фіоль кидає Люблін і перебирається на постійне життя до Кракова, де й набуває собі горожанство, чому в різних актах зветься міщанином краківським. Тут, в

¹ K. Estreicher: Günther Zeiner i Świętopolk Fiol. Warszawa 1867, ст. 61.

Кракові, Фіоль близько зійшовся з Українцями; а їх тоді там жило багато.

Нема нічого дивного, що за друкування українських книжок взявся тоді Німець, — в той час була велика німецька еміграція в Польщі, в самім Кракові на улицах чути було лише мову німецьку; та й фундатором першої (початок XVI-го віку) постійної польської друкарні в Кракові був також Німець — Ян Галлер, родом з Ротенбургу.

Головним ремеслом Фіоля було гафтарство (Seidenhafter), вишивання шовком або на шовку. Від природи Фіоль був людиною надзвичайно здібною, дуже спосібною до всяких інженірних робіт. Фіоль бував в Німеччині, і тут добре приглядався, а може і вчився ріжним технічним працям. У всякому разі вже на 1489-й рік Фіоль постільки був видатним „механиком“ в Кракові, що придумав особливі машини, „ніде до того не видані“, для висушування копалень від води. І року 1489-го король Казимир видав Фіолю привилея на його машини: Фіоль мав поставити ці машини по копальнях, щоби їх не заливало водою, за що король забезпечував Фіолю на віки вічні половину прибутку. Що приніс Фіолеві цей королівський привилей, не знаємо, здається — нічого. Але з актів краківських знаємо, що Фіоль і без того бідною людиною не був.

Де й коли вчився Фіоль друкарству, нічого не відомо. Певне, бував він в Німеччині, і там навчився нового тоді друкарського ремесла; навчився від кращих майстрів, бо друки Фіоля стояли цілком нарівні з кращими німецькими тогочасними друками.

І певне, ще р. 1489-го, а може й раніше, Фіоль став до своєї славної повік незабутньої праці, — до друку найперших українських книжок. Знайшов Фіоль і майстра, що надзвичайно гарно, по вказівкам самого Фіоля, виготовив йому потрібний шрифт; був це теж Німець, Рудольф Борсдорф з Брунсвику (Braunschweig), що жив у Кракові.

До нашого часу збереглася надзвичайно цікава і цінна нам умова Фіоля з Борсдорфом, — перед 6 лютим 1491-го року. Зміст умови такий: Борсдорф виготовив для Фіоля потрібний йому шрифт, що припав до смаку нашому друкареві, а тому Фіоль знову замовляє Борсдорфові виготовити новий „руський“ шрифт (rewsische Schrift oder Buchstaben) для дальшої праці. Про ці букви в умові додано, що „той саме Швайпольт дав йому, Рудольфові, деякі вказівки, як робити їх і як ними послуговуватися“, — отже Фіоль виступає тут як добрий знавець друкарської справи. Словянські народи в той час вже дуже зацікавилися друкарством, але різати букви умів тільки Фіоль. Цей великої тайни, що обіцяла Фіолеві добрі прибутки, наш друкар і навчив Борсдорфа. Але боячися, щоби Рудольф не зрадив йому, Фіоль взяв від нього ще таку обіцянку: „Він, Борсдорф, постановив і добровільно обіцяв, що він ніякого руського шрифту або букв нікому ні різати ні виготовляти не буде і не схоче.“ Крім того, „ні одній людині ніяких вказівок в цім ділі, ані навчання він не даватиме“ під карою страти ластку.

Як бачимо Фіоль поважно ставився до задуманої справи і мав її вести на широку скалю.

Потрібні рукописи дали Фіолю Українці; складачами були в нього також Українці, — певне сам він і навчив їх цієї справи. Звали його тоді impressor librorum, як подають акти.

Першими книжками, які видрукував Фіоль, а разом з тим і найпершими українськими друками, були Октоїх та Часословець, обидві 1491-го року; котра вийшла раніше, цебто котру з них вважати первенцем українського друку — не відомо, але традиція вважає Октоїх (Осмогласник) 1491-го року за найпершу слов'янську книжку, друковану кирилицею. Крім цього, надрукував Фіоль ще дві книжки — Тріодь пісну та Тріодь цвітну, але вже без зазначення місця та часу друку. Збереглася звістка, що Фіоль видрукував ще й п'яту книжку — Псавтир, але самої книжки до нашого часу не дійшло. Книжок Фіолевих до нашого часу збереглося надзвичайно мало, — пізніше побачимо, з якої причини.

З технічного боку друки Фіолеві надзвичайно гарні; вони цілком були на висоті тодішньої європейської друкарської техніки. Чотири книжки Фіолеві займають солідне число аркушів (коло 1241), а тому безумовно друк їх тривав досить довго і розпочатий був значно давніше від 1491-го року.

Для кого друкував Фіоль свої книжки? Через те, що книжки ці — це найперші друковані книжки серед цілого слов'янського світу, честь їх належності нам, Українцям, ріжні вчені не раз намагалися відняти від нас. Але безрезультатно, бо ще відомий проф. П. Владимирів доказував, що книжки ці призналися „для рускихъ въ юго-западной Россіи“.¹ Що Москалі книжок, надрукованих в католицькім Кракові, не брали-б до своїх церков, нема що й говорити; від перших молдавських друків Фіолевські видання відрізняються шрифтом.

Значно простіше шукати хазяїна цих друків серед найближчого до них народу, — серед Українців. Рішає в цьому відношенні мова: там, де Фіоль не був зв'язаний традиційним церковно-слов'янським текстом, там мова його видань має дуже багато відзнак живої української мови. На доказ цього подаю хочаб ось ці приклади. Так, в кінці Осмогласника 1491-го року читаємо: „До кончана бысть сия книга оу великомъ градѣ оу Краковѣ, при державѣ великаго короля полскаго Казимира, и до кончана бысть мѣщаниномъ Краковьскимъ Швайполтомъ Фѣоль, из нѣмецъ немецкого родоу франкъ, и скончашася по божиємъ нароженіемъ“... Початок цієї книги: „Съ Богом починаемъ.“ Або ось на звороті 383-го листа в Часословці 1491-го року читаємо: „То ест личба до той книги, як имают тетрад(и) быти от початку аз (а)ж до конца, одна тетрад подля єдноѣ и тыж один лист подля другога аз до конца“.²

В Часословці 1491-го року, в коліндарі, знаходимо ось таких українських святих: Феодосія Печерського, мучеників Бориса і Гліба, — цих святих звичайно в той час ні в молдавських, ні в південно слов'янських текстах не маємо.

¹ „Чтенія в общ. Нест. Лѣтописца“ кн. VIII, ст. 25.

² На иншому місці я подаю детальний аналіз мови видань Фіоля.

Знаходимо тут і свято Покрову, — а це-ж чисто українське свято.

Фіоль жваво працював, і не запримітив, яка чорна хмара вже збиралася над ним. Поголоски про друки Фіоля, певне, ходили по Кракову, а може й поза ним; дійшли ці поголоски й до краківської інквізиції. Можливо, що Фіоль був людиною трохи нестриманою на язик, і коли йому стали допікати його „схизматицькою“ працею, він в роздратованні може й наговорив чогось на католицьку церкву непотрібного. На друкаря нашого зроблено було доноса і краківська духовна інквізиція негайно арештувала Фіоля, обвинувачуючи його в еретичстві.

За що власне арештовано Фіоля? Ще вчений польський Чацький р. 1809-го висловив правдиву думку, що Фіоля арештовано за друкування „еретичних“ книжок. В той час в католицьких колах усе, що було друковано не латинською мовою, було підозрілим і вважалось гуситством. А книжки-ж Фіоля були для Українців, а цього було аж надто, щоб зробити з нього еретика-гусита, а тим спинити його працю на користь „схизматицької“ церкви...

І кардинал Фридрих Ягелло, як єпископ краківський, потягнув Фіоля на суд; справу було передано на руки досвідченого інквізитора еретиків о. Альберта Сичинського. Справа затягувалася, а Фіоль неповинно мучився в арешті. Приятелі Фіоля вжили всіх можливих заходів, і 21-го листопада 1491-го року Фіоля пущено їм на поруку, взявши підписку, що Фіоль буде слухняним, стане на суд перед єпископом і нікуди з Кракова не виїде.

Вирвавшись на волю, Фіоль, здається, пильнує як найскорше докінчити свої друки, що і вдається йому зробити. Але про непослух Фіоля стало відомо інквізиції, і непокірного друкаря українських книжок арештовано знову... Знову розпочалися клопотання родичів та приятелів Фіолевих, і нашого друкаря 22-го березня 1492-го року таки випустили на поруки.

Гірко прийшлося славному друкареві. Суд вимагав від нього присяги, що він зрікається всіх своїх еретичних думок; певне, родичі та поручителі Фіолеві намовляли його так само раз уже скласти ту присягу і мати собі святий спокій... Тяжко було Фіолеві зважитися на це, бо не почував він себе винним у тих „єресях“, які йому накинено, але вкінці він таки скорився... Дня 8-го червня 1492-го року став Фіоль перед о. Сичинським і в присутності цілого суду склав потрібну присягу, яку йому наперед написали судді. Довга ця присяга (вона дійшла до нас), — Фіоль кається у всіх і заявляє, що від католицької віри він не відступить і не відступав, „бо опріч Костела ні в якій секті нема спасіння вічного“. Це вже натяк в бік Українців. Але, певне, ще були заступники у Фіоля, тому суд взяв з нього присягу, що він не буде мстити тим, що розпочали проти нього цю справу... Фіоль власноручно підписав присягу, — і його пустили на волю, вернувши йому „честь і добре ім'я його“...

Ця судова справа точилася більше року і принесла Фіолеві багато розчарування та клопоту. Покінчилася вона тим, що друкарня Фіолева, найперша українська друкарня, була цілком зруйнована. Фіолю було заборонено

друкувати кирилицею, що визнає і польський вчений М. Вишневський: „Можливо також, що запеклість римських прихильників заборонила Фіолеві друкувати словянські книжки“¹... Традиція передає також, що інквізиція сконфіскувала Фіолеві друки і знищила їх; тим і пояснюється той факт, що з видань Фіоля до нашого часу збереглося лише де-кілька примірників... Матеріально Фіоль був цілком знищений, і на нову друкарню вже більше ніколи він не спромігся...

Що-ж було далі робити ограбованому друкареві? Кидати улюблену культурну справу, якій віддав ціле майно своє і декілька років (не менше п'яти) праці? Ні, він ще пошукає місця, де зможе продовжувати так добре розпочату працю.

Коли Фіоль покинув Краків, — не знаємо; певне, скоро по суді. Вибрався він на Угорщину, до вільного королівського міста Левочі (Leutschau) Спишського комитату. Можливо, що це вільне місто він вибрав тому, що бажав тут при допомозі місцевої української людности, продовжувати свої друки. Але на друкарню Фіоль вже не спромігся... Виїжджаючи до Левочі, Фіоль мабуть взяв з собою трохи прихованих своїх видань і розпродав їх десь на новім місці; тому певне в Угорській Русі і збереглося декілька примірників їх аж до теперішнього часу.

Але з Краковом Фіоль був міцно зв'язаний родинними та комерційними справами, а тому був змушений таки навідуватися до немілого йому міста. Так, знаємо, що року 1498 Фіоль жив якийсь час у Кракові. Виданнями його зацікавився тоді відомий гуманіст і поет Цельтес, що пробував у Відні, і доручив краківському професорові Зомерфельду вислати йому ці видання. Зомерфельд двічі відвідав Фіоля, але той ніяких українських книжок у себе не мав (*nullum apud se ruthenae literae librum habere affirmat*²), — це теж голосний доказ, що книжки Фіолеві понищено, бо вже-ж би для відомого поета щось дістати було можна.

Року 1511-го знову приїжджає Фіоль до Кракова: тяжко захворів тесть його, краківський різник Микола Любчицер, з котрого донькою, Маргаритою, одружився Фіоль ще десь перед 1492-им роком. Тесть скоро помер, і Фіолеві довелося досить довго клопотатися в справі жіничиного наслідства. В цей час акти зуть Фіоля вже левоцьким міщанином (*Bürger aus dem Lewotza*), а в листі левоцького магістрату його зовуть своїм (*unser Mitbürger*) і пишуть про нього з підкресленою повагою.

Так доживав свого життя бідолашний друкар українських книжок на чужині, одірваний від рідні та своїх приятелів. Можна було-б думати, що під кінець життя свого Фіоль переміг себе, вернувся до Кракова і працював складачем у Яна Галлера, але на таке припущення не маємо певних доказів.

Коло 8-го травня 1525-го року склав Фіоль свою останню духовницію, і скоро по цьому й помер. Де саме він помер чи в Левочі, чи в Кракові, не знаємо. Десь по Зелених Святах

¹ *Historya literatury polskiej* (1841), III, 83.

² Збір рукописів надвірної Віденської Бібліотеки № 3448.

1526-го року дочка Фіолева Катерина одержала майно по батькові, — 16 злотих і деякі річі...

От таке було життя найпершого друкаря українських книжок. Захоплений великою ідеєю друкування книжок тому народові, з яким він близько зійшовся, Фіоль вправ жертвою людської запеклості, і свою відвагу допомогти культурно руському народові змушений був спокутувати півжиття тулянням поза межами того краю, який вибрав собі за батьківщину...

В скорому часі, — року 1925-го — мине рівно 400 літ з часу смерті найпершого друкаря українських книжок. І коли за життя не зазнав Фіоль доброї долі, нехай-же хоч по смерті згадає його незлим, тихим словом той нарід, для котрого працював Фіоль, котрому в жертву віддав він і все життя своє...

На чужій землі зріс Фіоль, на чужій землі й стомлені очі свої на віки стулив, але горожанином якої землі, — ми не знаємо. Хай-же вдячний нарід український хоч по смерті прийме до себе скітальника Фіоля, хай зачислить його почесним горожанином свого столичного міста Києва і нехай прикрасить один з найкращих київських парків достойним монументом тому, хто не тільки видрукував нам найпершу нашу книжку, але й самого себе віддав на цю справу¹.

Проф. І. Огієнко

Винники, 19. II. 1924.

Людвиг XIV

ЛЮІ БЕРТРАН займав виключне становище в сучасній французькій літературі. Його культ — це „апотеоз сили“. Його нахил йде до середземної культури, де колись панував Рим, місце якого нині повинна зайняти Франція. Більшість романів Бертрана або чисті уяви, або напів-історичні, присвячені північній Африці, Греції, Іспанії (*La Grâce du soleil et des paysages; Le mirage oriental; Le livre de la Méditerranée; Les villes d'or... L'enfante ou Cardenio*). Поет старого Картагена, Бертран присвятив дві чудові монографії Св. Августинові й Густавові Флоберові. Гіпонський єпископ і творець „Саламбо“ були зв'язані з цією північною Африкою, що так дорога Бертранові...

Остання книга Бертрана „Людвиг XIV“ (на обгортці мого примірника стоїть „60-та тисяча“) є, без сумніву, найцікавіший твір французької літератури за минулий рік і вже викликала велику жагучу полеміку між істориками й письменниками.

Бо книга Бертрана не роман, а сама справжня історична студія. Бувший нормаліст, він добре знає вартість текстів і користь доброго методу. Надзвичайний працівник, Бертран сумлінно перерив сотні, як не тисячі, книг, він усе перечитав і підкреслив: мемуари 17-го віку, кількість книг і памфлетів епохи, листування, депеші й інструкції дипломатів, щоби пізнати

¹ Детальну літературу про Фіоля, а також і про всіх інших друкарів, подаю в своїй праці: „Історія українського друкарства; бібліографічний огляд“. Надрукована тут стаття — це витяг з більшої моєї праці: „Швайпольт Фіоль і його видання“. Обидві праці друкуються в іншому місці.

все те, що за останні 50 років писано про великого короля. Мало того; Бертран просижував тижнями в музеях Парижу, Версалю, Блуа, Мадриду, шукаючи натхнення в старих медалях, портретах і гравюрах.

Це звичайна помилка — протиставляти уяву романіста терпеливій праці історика. В дійсності, нема дійсного історика без імагінації. Вона, й тільки вона дає змогу будувати, бачити, оживляти. Без уяви можна скласти словники, бібліографії, збірки документів — річі без сумніву поважні й необхідні — але без неї не можна й не треба писати історію, бо така історія буде мертвою річю.

Друга помилка, яку часто роблять, — це думати, що справжній історик повинен бути ледяною істотою, нездбною на емоцію, і повинен оповідати про всі річі одним холодним і байдужим тоном. Це — змішувати індиферентність з безпристраст'ям. Без сумніву, історик повинен поважати скрупульно правду, яка-б вона не була, але ентузіазм і гнів ніколи йому не заборонені.

Памятаю історика, Наполеона Вельшингера, помершого кілька років тому назад. Він працював часто в рукописному відділі Національної Бібліотеки і — нераз роздавався його голос: „Ах, яка каналья!“ Це відносилось до Талейрана... А иноді старий історик не витримував, зривався з місця й показував товаришам по праці: „Дивіться, казав Вам, що Фуше був зрадником“... А між-тим, почитайте праці Вельшингера: вони повні ентузіазму й гніву, але одночасно це історичні твори, повні великої правди. Маємо приклад нашого історика Липинського. Його „Україна на переломі“ повна гніву, скорби, ентузіазму. Ви почуваете, що герої студії йому рідні, ніби він жив одночасно з ними, а між-тим, — хто посміє сказати, що „Україна на переломі“ не строго історична студія?... Без імагінації, якою на щастя для нашої науки володіє Липинський, ніколи не мали-б ми такого твору¹.

Я трохи відійшов в бік. Це неминуче з книгою Бертрана; така; вона сутєсивна...

Людвиг XIV жив в оточенні найбільших умів свого часу. Расін, Молієр, Босюет, Буало — були його приятелями; його оточували великі майстри й скульптори; він вислухував найінтелігентніших жінок і диспутував з найзручнішими людьми. Навіть Сен Сімон, такий ворог Людвигу XIV. — ворожість незадоволеної амбіції, — і той визнає в Людвигу XIV великий талант: становитися більше досконалим від перебування між досконалими людьми. А дитячі й дорослі роки Людвигу XIV пройшли біля Мазаріні, великого аматора книг, статуй, картин, мармору, кружев, дорогоцінного каміння, ваз, оксамитів, килимів, парфюмерії...; і Людвиг XIV стає сам Прекрасним і Блискучим. Можна не любити його стилю, але це йому зобов'язана Франція своїм декоративним

¹ Коли Анатоль Франс написав історичний твір про Жанну д'Арк, всі педанти-професори голосили: „Ви, учителю, Ви написали історію Дівчини? Що Вас спонукало до цього, Вас нашого найславнішого романіста?“ Ніби оцим педантам відповідав, тримаючись за свою сократівську бороду, Бержере, герой романів Франса: „Добрий історик мусить мати всі якості доброго романіста. Без життя — документи тільки порох“...

мистецтвом, своїми шедеврами, своїм реноме на весь світ...

Людовик XIV вмів бути королем, що було в XVII-ому в. не менш важно ніж у наші часи. В дитячих роках вже пізнав він величність своїх обов'язків, величність своїх прав, кріпкість своєї корони. В десять років він вже в дурі фронди, вигнаний зі столиці, і на протязі місяців веде блукаюче життя. Проте мав до радником наймудрішого політика і найздібнішого генерала в Європі — Мазаріні й Тюрена. Коли оглядаєш його царювання, вражає, наскільки король володів даром обмірковувати справу й тільки після цього брати те чи інше рішення. „Я побачу“... було його улюбленим висловом. Але коли він прийняв те чи інше рішення, ніщо не могло спинити реалізації його.

Бертран робить огляд в своїй книзі цілої політики Людовика XIV, від чого попадає в ентузіазм. І треба признати, що ніхто так не підніс могутність Франції у всіх сферах політичного життя й культурного, як Людовик XIV. Фальшива історична школа, зачарована поетом Мішеле, хотіла зробити з Людовика XIV якогось деспота, весь ідеал котрого зводився до фрази „Держава — це я“ (до речі мовити, ніколи Людовик XIV не казав цих слів). Серьозна студія царювання Людовика XIV ніколи не прийме висновків Мішеле і його учнів. Нащо Маколей, такий ворог католицтва й абсолютизму, історик Вільяма III англійського, і той пише: „Жадний суверен ніколи не репрезентував величність держави з більшою гідністю й елегантністю. Ніхто до нього й після нього не міг бути таким володарем і так користуватися своїми правами й виконувати свої обов'язки.“

Бо Людовик XIV був сам своїм першим міністром до кінця днів життя; зворушливим відчував себе, коли читаєш, які фізичні муки терпів уже 70-річний король, хорий і все-таки працюючий... 14 годин на добу. „Не тільки великі речі — писав Вольтер — були зроблені в царювання Людовика XIV, але він сам їх робив.“

В надзвичайно сильних виразах, красу яких відчуваєш в оригіналі, Бертран описує, як Людовик XIV витворив єдність французької нації. „Незаздрє було наше становище в перші роки царювання. В Бургоні селяне спалили портрет короля. З гаслами „Нехай живе цісар“, під впливом цісарських агентів, вони воліли піддатися цісареві. Еспанія шукала засобів утворити Аквитанську й Прованську Республіку. Англія хотіла мати союзну республіку в Нормандії“... В 1715 році, рік смерті Людовика XIV, всі оці явища здавалися вже страшними анахронізмами.

Не могу не закінчити цих рядків вказівкою, що його довгорічне царювання було свідком Жовтих Вод і Полтави; що в його добу писано у Франції багато про Україну (Сені-Аман, Боплан, Шевальє, Вожен, Боскет, Расін, Готевіль...); що його дипломати піддержували Юрася Хмельницького, Дорошенка й Мазепинців... }

Ілько Борщак

Сметанові дні

(Лист з Праги)

ДЛЯ громадської людини нема більшої й чистішої радості, як бути свідком відродження народу. Бачити, як падають кайдани з народнього тіла й духа, як цвітуть і буяють парости молодого, вільного життя, як випростовуються всі сили нації — це радість найвища й щастя найясніше.

У будень це почуття присипляється буденними клопотами й справами. Крім того, за п'ять літ чехословацьке державне життя вже встигло ввійти в береги й навіть починає потрохи покриватись „латиною“. Але в дні великих національних свят те почуття радості прокидається з тим більшою силою. Бачиш бо, що так обходити свої національні свята може тільки нарід відроджений, який ще недавно їв гіркий хліб неволі й тому вкладає тепер у свої великі дні особливо глибокий, подвійний зміст.

Трудно уявити собі, скільки пієтизму, пошвасти й захоплення вкладають нині — від природи не дуже палкі — Чехи в ювілейні свята з нагоди століття народження Берджиха Сметани (2. III. 1824—2. III. 1924). Ювілейний день вже обернувся в ювілейні дні, але він ще має обернутись в ювілейні тижні й місяці. Ціла повільно книг і статей по часописах, урочисті академії, концерти й вистави, шкільні свята, обізди провінції з Сметановими відчитами, концертами та виставами, закордонна подорож чеської театральної дружини з „Проданою нареченою“ й „Далібором“... Це все без сумніву виглядало-б цілком инакше, колиб сьогодні не було чеської держави, або колиб та держава вже існувала яких п'ядесят чи сто літ.

У цім ювілейнім захопленні правдива постать Сметани виростає до розмірів трохи фантастичних. Свідок ювілейних свят мусить прийти до переконання, що подібного композитора ще не було й не буде на світі. Але самі впорядчики свят — у данім разі ціла нація — найменше хотять викликати таке вражіння й найменше стараються затерти дійсні контури свого національного генія.

Звичайні форми просто не надаються для того подвійного змісту, який неминує мусить вкладати відроджений нарід у свої великі дні. Чеська нація тепер не тільки вшановує пам'ять свого великого сина, основника чеської національної музики, а ще користується цією нагодою, щоб висловити свою радість з приводу того, що століття народження Сметани святкується „в семі вільній, новій...“

І звідси — Сметанові дні, тижні, місяці...

□ □ □

Берджих Сметана народився в Літомишлі, у родині броварника Франтішка Сметани. Як це читаємо в життєписах усіх видатних композитів. Малий Берджих вже п'ятилітнім хлопцем грав на скрипці й складав малі композиції.

Прийшли роки шкільної науки, зпочатку в Інджиховім Градці, потім у Пільзні. Рівночасно розвивались музичні здібності і — що необхідно підкреслити — національна чеська свідомість. На ґрунті цієї свідомости між 15-літнім Смета-

ною й німецьким директором гімназії дійшло аж до конфлікту, наслідком чого майбутній композит перестав ходити до гімназії.

Десятилітнім юнаком Сметана приїхав до Праги, щоб тут серйозно вчитись музики. Дякуючи добрим людям і високопоставленим знайомим, він тут знайшов заробіток, удосконалив свої теоретичні знання й вже р. 1848 заходився коло заложення власної музичної школи.

Цікаве, що 400 гульденів на заложення школи позичив Сметані не хто-небудь із земляків, а чужинець Ліст. Школа пішла добре, Сметана одружився з Катериною Коляржовою, також доброю музикантшою; їх обох радо приймали у вищим пражским товаристві, й навіть перед цісарем Фердинандом, підчас його пражского побуту, Сметана грав кожного дня.

Дякуючи протекції п'яніста Драпшока, Сметана дістав у 1856-ім р. посаду диригента фільгармонійної оркестри у шведським місті Гетеборгу. Повернувши через пять років до Праги, він не пізнав її. Було це перед тим місто німецьке, а тепер воно стало чеським. Сметана був перед тим „занадто-Чехом“, а тепер він вже став для Праги „замало-Чехом“. Його зносини з Лістом, його „вагнерівство“, його невправність у чеській мові (так, було й це!) — не давали йому змоги ввійти в близький контакт з земляками.

Та скоро ці непорозуміння розвіялися, і вже через три роки Сметана стоїть на чолі чеського музичного життя у Празі. У відповідь на закиди німецької критики він р. 1864-го пише: „Я Чех і влаштовую чеські концерти. Прецінь же нам, Чехам, вільно влаштовувати власні концерти! Чи, може, чеське суспільство до цього менш спосібне?“

Дякуючи йому, повстала „Умелецка Беседа“, потім „Чеська Фільгармонія“, а також ожив пражский „Глагол“ (наш „Боян“). Добрий організатор, він показав себе й несогіршим критиком, і його статті в „Народніх Лістах“ чимало причинились до скристалізованя чеських естетичних понять. Але рішачою була композиторська діяльність Сметани.

На початку 1866-го р. була поставлена перша Сметанова опера „Бранденбургці в Чехах“, а через чотири місяці — його архитвір „Продана Наречена“. Одним ударом був утворений національний чеський репертуар, якого доти не було. Дальші його опери — „Далібор“, „Поцілунок“, „Чортова стіна“, „Таємниця“, „Любуша“ — докінчили будову, заложену цими двома підвалинами.

Як симфоніст, Сметана був також піонером у чеській музиці. Те що існувало до нього, ледви підносилося над рівнем пересічного дилетантизму. Його симфонічний цикл „Моя батьківщина“ (Ma vlast), його окремі симфонічні поеми „З чеських дугів і гаїв“, „Чеські танці“, „Rêves“ — вивели чеську симфонічну музику на світову дорогу, а разом з тим внесли у світову музику нову національно-чеську ноту.

Лишається ще згадати про камерну музику (два квартети й одно тріо) та про пісні для хору й про окремі голоси. Тут Сметана також був уважником шляху для пізнішої генерації чеських композиторів.

Чисто біографічні відомости про дальше Сметанове життя даються висловити в кількох реченнях:

Другий шлюб з Бетиною Фердинандовою (1860); боротьба з „внутрішними ворогами“ (безнастанно); утрата слуху (1874) й смерть у закладі для душевнохорих (10. 5. 1884).

□ □ □

Не буде пониження ні для чеського народу, ні для памяти Сметани, коли на хвилинку підійти до його творів з критичною люпою в руках.

Виявиться, що музичний поступ, навіть чеський (Дворжак, Ферстер, Яначек), вже значно їх випередив. Виявиться далі, що під оглядом загальнолюдським інші національні композити більше ніж Сметана. Виявиться, нарешті, що сучасна музика, навіть чеська, взагалі йде не тою дорогою, якою йшов Сметана.

Та що з того! Сметана був „Der rechte Mann zur rechten Zeit“. Саме тоді, коли чеський нарід найбільше його потребував, себто в добу свого культурного відродження, в добу нагромадження культурних цінностей, він виріс з чеського ґрунту і в звуках розкрив душу чеського народу. Він не був занадто космополітом, щоб творити в формах і дусі, чужих народів, але й не був занадто націоналістом, щоб потонути в етнографізмі й фольклорі. Словом — „Der rechte Mann zur rechten Zeit“, кращого слова не знайти.

Цим самим Берджих Сметана утворив одну з найліпших підвалин, на яких стоїть нинішня чехословацька державність. Його музика була такою самою необхідною передумовою цієї державности, як твори Шафарика й Палацького, як образи Масена, як ціла праця славного покоління епохи чеського культурно-національного відродження.

І звідси — Сметанові дні, тижні, місяці...

М. Григорович

Українці у останнього султана

ПО відомостям з Туреччини, ангорський уряд під проводом Мустафи Кемала Паші, знищив халіфат і випровадив останнього халіфа Абдул-Меджида з меж нової турецької республіки.

Ця подія, з боку історичного надзвичайно серйозна, яка можливо стане причиною до великих заворушень на Сході, спонукала мене згадати 1918-ий рік, коли молода Українська Держава, почала завязувати зносини з цілим світом. Першими посольствами, висланими до Європи, по Берестейському миру, були посольство до Німеччини, Австрії, Туреччини та Болгарії, як до держав визнавших Україну de jure і de facto.

Отже 1-го листопаду 1918, в прегарний соняшний ранок на рейді царгородського порту кинула якорь невеличка, але дуже гарна і елегантська яхта, на мачтах якої весело і гордо грав в промінях південного сонця жовто-бла-

Фрост: Поліська дівчина
Аквареля, власність „Українського Слова“

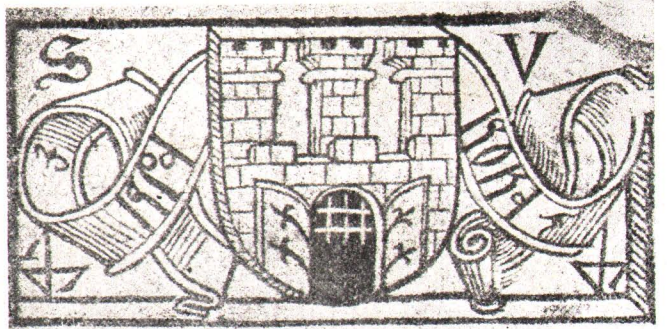
350 - ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДРУКОВАНОЇ КНИЖКИ (диви статтю проф. Огієнка)

ДІАЛОГ ПЕРШИЙ О ПЕРШОМУ СТЕПАНУ СКАСОВАНОМУ

Ні сьве оубо слово створи хъ овсѣхъ, за а
сѣдофиле . оннхъ нача іс , пво
ри тиженоу чини . донегоже днє ,
заповѣдавъ апломъ а хомъ сты ,
ихже нзбра въ знесеа . пренни
же и постабн себе жиба пострадд
ниі своєм . взмнізе хъ истиннихъ знамс
ниихъ . а нми четири деса тми іа вл
дса іа мв іа гла іа же оцртвн бжін сн
миже іа днє , повелѣбаше іа мв шіерсали
ма не шадчатиа . но ждати обѣтованіє
шчєє , іа же слышаше шмєні . іако ішаннъ
іубо ісртнлв єсть водою . бѣже іа мате іср
стїтиса а хомъ стым , не помнїзе хъ єн
днєхъ . оннже іубо слышєша , аспрашаху
въ стѣю іа веліню іа пасхи . іа навъ знесе
ніє гнє .

Сторінка з Львівського Апостола 1573—1574

Докончана кнїга свята великого гра
дъ оу краковѣ . при державѣ великаго коро
ла аполєиска гакандіра . іа докончана бїдлє
цїна іа кривоць сїкудышк а палтодль ,
вѣоль , іа ствѣдєць нєдєцкогору ,
оранкы . іа скончаша іа апожнєдль на ро
гєніє . діє тѣ дєкаты дєсє іа лѣто .

З книжки Шваймпольта Фіоля друкованої у Кракові 1491

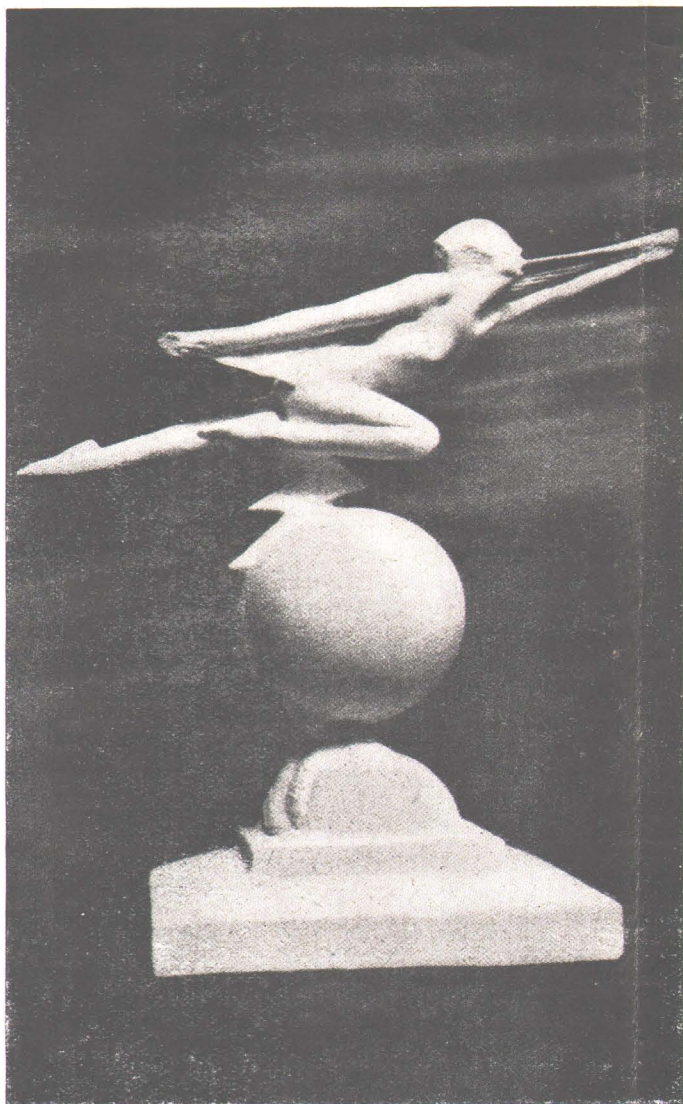
Др. Франц Скорина (з Біблії 1517)

Напис на могилі Івана Федоровича у василянським монастирі у Львові

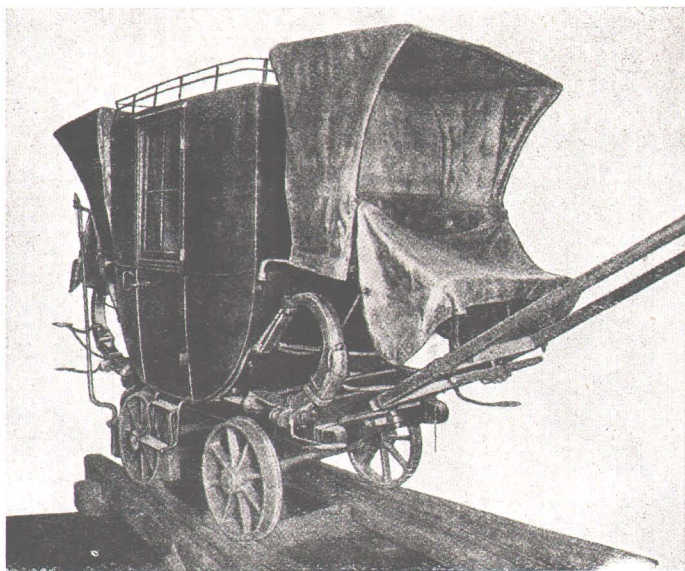
Титуловий листок Острожецької Біблії 1581

„Радіо“
символична американська різба Л. Беймена
(Ньюйорк)

Турецький диктатор
Мустафа Кемал Паша
(диви статтю Ратгауза)

Віз найстаршої залізниці Лінц-Будвайте (Будейовіце) в
Австрії 1828, на подобу поштового, тягнений кіньми.
Ся перша залізниця у світі почала будуватися 1824-го р.

Д. Боргнянський
(1751—1825)

Компоніст **Ріхард Штраве**
60-літній ювілей якого свят-
кує музичний світ (диви
статтю А. Рудницького)

о. Августин Волошин
якого 50-ий ювілей святкують закарпатські Русини
18-го с. м. (Диви хроніку)

Чеський національний композитор Сметана
100-літній ювілей уродження святкують Чехи

Головний Відділ товариства „Пресвіта“ в Ужгороді

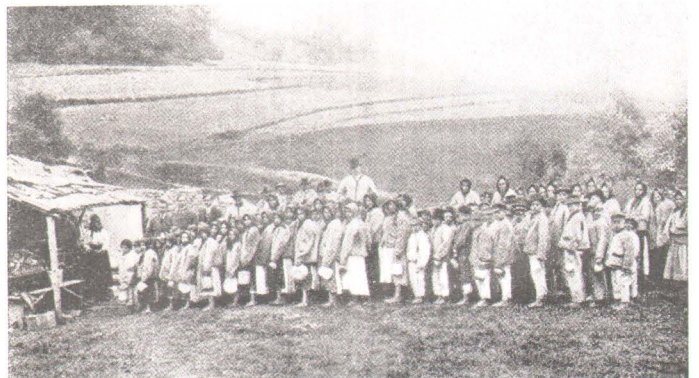
Сидять (од ліворуч до праворуч): др. І. Панькевич (секретар), о. др. Василь Гаджега, Яцко Остапчук (2-ий заступник голови), Др. Юлій Бращайко (голова), о. дир. Августин Волошин (1-ий заступник голови), о. Михайло Душка (скарбник).

Стоять: А. Ворон, дир. М. Григашій, инж. М. Творидло, о. Виктор Желтвай, др. Волод. Бирчак, Ів. Ластовецький, П. Яцко, Ів. Демян, Ів. Гриць, Ів. Грига, Дм. Німчук, Степан Ключурак, Анд. Товт, Др. Ол. Бадан, Юр. Шутко, Ів. Кузьма, Др. Михайло Бращайко.

З діяльності че. Червоного Хреста в Закарпаттію

Порада матерям у Ясіню

Громадська кухня в Сухій

китний прапор. Це приїхало в державу Османів надзвичайне посольство Гетьмана Всієї України. Товпи народу на пристані дивилися на гарний пароплав, на новий досі не знайомий прапор. Ми всі, стоячи на палубі любувалися чарівним краєвидом Стамбула, тисячами фесок, що як мак червоніли на березі.

Тиждень після приїзду, нас повідомили, що Султан прийме посольство через кілька днів в своєму палаці Ілдіз-Кіоск на березі Босфору. В день прийому, коло будинку посольства стало де-кілька придворних екіпажів, запряжених à la Daumont, і ескадрон кавалерії. Посольство в повному складі сіло в екіпажі. Зпереду і ззаду скакав ескадрон кінноти. Ми всі, крім посла Суковкина і радника дра Кобилянського, які були в фраках, були в військовому убранню, бо ще не була вироблена нова уніформа дипломатичного корпусу, а всі ми були військові — хто з генерального штабу, хто прилічений до міністерства закордонних справ. Серед величезної товпи Турків мчався наш кортеж по вузьким вулицям Царгороду. Зпочатку їхали по шосе вздовж блакитного Босфору, а потім серпантиною до самого Ілдіз-Кіоску. Коло самої брами палацу салютувала нас почесна варта гвардейської маринарки й екіпажі наші покотилися по м'якому ґравію султанського парку. Ще кілька поворотів і нашим очам з'явився, як байка з тисячі й одної ночі, на темному блакитному фоні південного неба, білий-білий марморовий, начеб з кружева зітканий палац султанів, Ілдіз-Кіоск (Палата Зірок). Один за другим ставали наші екіпажі коло марморових сходів. Оберцеремонімайстер вітав посла коло входу. Ми увійшли у великий передпокій, пройшли вздовж почесної варті персонального конвою султана і опинились в невеличкім салоні. Тут мусіли зачекати кілька хвилин. На решті оберцеремонімайстер запрохав нас у другий великий салон. Тут вже зібралася вся світа султана. Тут були й військові в похідних мундурах і двірські, в кафтанях залитих золотом. Коло великих дверей станула світа з лівого боку, нас поставили зправа. Пройшло кілька хвилин. Раптом відчинилися двері. З'явився оберцеремонімайстер. Білим слоном кієм він вдарив три рази по землі. Як колосся під легким вітром низько-низько схилилася світа. Ми стали струнко. По знаку церемонімайстра зайшли ми в великий pokій. Посеред нього, спираючись на столик, стояв невеликий військовий. Звичайне захистне убрання генерала, нічим не відрізняло його від других військових, лишень надзвичайної вартості зізда, вся з бриліантів та увесь з дорогоцінних каменів ланцюг на шиї, дали нам до зрозуміння, що це сам султан. Мугамед VI, останній повелитель Отоманів з ласковою усмішкою дивився на нас. Дуже блідий, років 50—55, він зачарував мене своїми великими-великими, чорними, дуже смутними очима.

Посол прочитав на французькій мові довірочні грамоти. Султан мовчав та всміхався. Він жадної мови, крім турецької не знав. Відповів послові церемонімайстер. Після цього султан повітав посла, підходив до кожного з нас і міцно по військовому стиснув руку. Здивувало нас, що султан ані разу нічого не промовив. Тільки потім, вже відпускаючи нас,

він рукою підкликав до себе церемонімайстра й щось почав йому шопотіти на вухо. Церемонімайстер голосно по французьки сказав нам, що султан дуже радий був пізнати нас і бажає нам доброго життя в своїй державі. Потім пояснили нам, що по турецькому церемоніялу, ніхто із смертних не має права чути голосу падишаха. Тому мовчав він цілий час, а що хотів казати, казав шопотом на вухо. Цим церемонія прийому скінчилася. Так побачили перші представники відродженої України останнього падишаха.

Ми перейшли в великий салон. Тут представлялася нам світа султана та гостили нас знаменито турецькою кавою і прегарними цигарками. Pokійний секретар Любимський та я стояли коло вікна й тихо розмовляли про тільки що добуті цікаві вражіння.

„Що, панове, гарно в нас?“ — почули ми за собою міцний, енергійний голос, на чудовій французькій мові.

Коло нас стояв військовий в еполетах маршала. Середнього росту, рудуватий блондин з великими сталюво-блакитними очима, він вразив нас своєю повною енергією постаттю.

„Так, пане маршале,“ — відповів Любимський, — „прегарна країна, прегарна природа, чудесний нарід.“

„Не все так гарне, як здається,“ — всміхнувся гірко маршал. „Мені подобалось дуже, що всі ви панове, не тільки дипломати, але й разом військові. Ще з історії памятаю, що Українці нація військова, хоробра й ми, Турки, добре памятаємо одчайдушних українських козаків. Тому й говорю з вами як салдат з салдатами. Подивіться,“ — і Мустафа-Кемал-Паша (бо це був він, що тільки тоді по завішенню зброї вернув з Галіполі, де три роки не пускав альянтів на землю Туреччини) вказав рукою на Босфор, що котив свої хвилі під вікнами палацу.

— „Дивіться. Перед очима турецького султана, перед очима його маршалів, його народу навмисне поставила Антанта не який-будь, а власне грецький кружляк, і величезний грецький прапор, самий ненависний для Турків, день і ніч має перед вікнами Ілдіз-Кіоску. Ви, панове, і дипломати і військові, ви знаєте, що працю дипломатів завжди виправляла праця кулеметів. Отже грецький прапор у Ілдіз-Кіоску — праця дипломатів. Прийде незабаром й поправка“...

Велике вражіння зробила на нас ця, наче пророча, розмова.

Через який час, Мустафа Кемал був призначений командуючим військама в Малу Азію і там розпочав з невеличкою купкою обірваних голодних старшин і аскерів, дійсних героїв, що не хотіли примиритися з недолею батьківщини, свою боротьбу з чудово озброєною та Антантою підтриманою Грецією. Мрії його здійснилися. Немає вже на Босфорі ні грецького прапору, ані навіть гордих прапорів на морських гігантах побідниці Антанти.

Але ще когось не має в Царгороді... Мугамед VI ще рік тому віддав свій трон Абдул-Меджиду, який не будучи вже султаном, залишався халіфом, духовним головою усього музулманського світу. Та й цього — цими днями — вислав з Царгороду Мустафа-Кемал,

перший президент нової турецької республіки, посиляючись буцімто на волю турецького народу.

Але здається нам, що задалеко вже зайшов цей новий президент, та що це нагадають йому дуже швидко 600 мільйонів музулман. Чи замість президента, сяде в Царгороді новий халіф і падишах — Мустафа-Кемал? *О. Ратнауз*

Канада — країна будучності¹

I.

НАСЛІДКОМ перелюднення, світової війни та державних переворотів Європа стала під економічним оглядом румовищем. Втоплена і зубожіла, вона сьогодні вже навіть не в силі прогодувати себе, і тому то нині і сотки тисяч людей в Європі ставить собі питання: Де повинні ми собі знайти нову вітчину?

Це питання не чуже і для тисяч, десятків тисяч, а може і соток тисяч українського населення. Наша вітчизна також, при всіх своїх природних багатствах, не може прокормити всіх своїх дітей та забезпечити їм завтра; тому багато з нас, зокрема ті тисячі і десятки тисяч Українців, що в наслідок політичної констеляції опинились за межами рідного краю — мусять сьогодні призадуматись над тим, де шукати нової вітчизни.

Очі тих нещасних звертаються до З'єдинених Держав Північної Америки — до краю „безграничних можливостей“, який до сьогодні — не перестав бути приманчивим золотим руном для всіх, кому зле, хто не має праці, а хоче жити. Та загалом беручи, в З'єдинених Державах для робітників-рільників сьогодні „золоті часи“ минули. Красні західні землі, котрими американське правительтво наділяло емігрантів, вже роздані і окуповані найшлим, проворним елементом. Хто нині має стільки гроша, що годен собі за пару тисяч доларів готівки купити вже готову ферму, — то річ зрозуміла, що він не потребує шукати щастя за океаном, бо він і вдома з таким капіталом зможе сам, і його діти, несогірше жити.

Полуднева Америка — Аргентина² та Бразилія³ теж манять європейську бідноту, в першій мірі хліборобів, бо там багато-пребагато землі, на котрій охочий до праці хлібороб радби собі і своїм дітям збудувати краще завтра. На жаль, голоси остороги перед еміграцією в ті просторі країни, стають щораз то голоснішими. Господарські економічні обставини (кризи головно на полі рільництва) в Полудневій Америці не зовсім приманчиві. Можність заробітку та дорібку там невелика, дорожня зростає,

а клімат для мешканців північної Європи не зовсім сприятливий.

Крім згаданих країн, є ще дві превеликі країни, що надаються до імміграції і заслугоють на увагу, хоч дуже мало звисні емігрантам, — це Канада і Мехико. Як говориться про Америку, то звичайно думається про З'єдинені Держави, забуваючи при тому, що вони представляють тільки третю частину північно-американського континенту¹. Мехико безперечно цікава і ще дуже мало використана країна, однак вічні політичні перевороти не дозволяють їй як-слід розвинути і притягнути ширший світ до себе. Інакша справа з Канадою, в котрій відносини під кожним оглядом дуже сприятливі. Ця розмірно молода країна, своїми безмежними просторами, своїми природними багатствами, своєю організованістю та можливістю розвитку, має тисячам, соткам тисяч і мільонам людей можливість сотворити собі гарну екзистенцію.

□ □ □

Французький король Франц I не міг переболіти того, що його соперники Іспанія, Португалія й Англія відкривали нові часті світа, і тому Жак Картіє (Cartier) робить виправу через океан і 1543-го р. 24-го липня відкриває Канаду, ставляючи на території нинішньої провінції Кебек пам'ятник *Vive le Roi de France*². Французи, очевидна річ, уважали [і уважають себе до нині] відкривцями Канади, називали її свого часу „святою землею“ та новою Францією³! В 1608 році ми вже бачимо на канадійській території французьку колонію Кебек (Quebec) та перший військовий гарнізон. В 1632-го р., за часів Рішельє, повстає у Франції колонізаційне товариство, котрого одинокою ціллю є заселити „святу землю“ — нинішню провінцію Кебек — головно Французами-католиками. За весь час французького посідання провінції, себто понад 100 літ, поселилось там около 8.000 Французів.

В роках 1759—1761 Англіїці оружною силою (генерал Вульф) здобувають провінцію Кебек і від того часу запановують Англіїці майже над цілим північно-американським континентом. 1783-ого р. кільканадцятьтисячна військово-політична еміграція із З'єдинених Держав (головно англійські лоялісти-монархісти) осадовляється в Канаді в провінціях Онтаріо та Новій Шотії.

Після усамоствінення З'єдинених Держав, Англія намагається удержати під своїм володінням Канаду і пособляє розвоєви краю, який здобув, шляхом політичних уступок англійського уряду, майже цілковиту незалежність. Канада одержала 1-го липня 1867-го р. бритійсько-північно-американським договором нову конституцію і від того часу консолідується в державу. По згаданому договору у склад

¹ На сьому місці почуваюсь в обовязку зложити ширю подяку професорові торговельної Академії у Відні Августові Лянгови, (котрий в научних цілях пробув в Канаді пару літ) за доставлення мені цінних матеріалів, якими я користувався пишучи цю розвідку.

² Аргентина: Простір 2,950.520 кв. км. Населення 8,284.266 душ (на 1 кв. км. 2,9 душ).

³ Бразилія: Простір 8,497.450 кв. км. Населення 30.553.509 душ. (на 1 кв.км. 3,6 душ).

¹ З'єдинені Держави Північної Америки: Простір 9.695.739 кв. км. Населення 115.860.929 душ. Канада: Простір 10.336.403 кв. км. Населення 8.611.840 душ. Мехико: Простір 1.985.200 кв. км. Населення 15.501.864 душ.

² Назва Канада походить найправдоподібніше від індійського слова „каната“ — садиба, село — город — або „кунадія“ місце пробування — осідку. Є теж інші здогади.

³ Хай живе король Франції.

Канади як „домініон“ входять провінції: Кебек, Онтаріо, Нова Скотія, Новий Брунсуік, Ісландія, Брит. Колумбія, Манітоба, Альберта і Саскачеван та території: Франклін, Макензі і не-цілий півострів Юкон. Коротко кажучи, Канада обіймає північну частку північно-американського континенту і островів належачих до нього, за виїмком півострова Аляска, що належить до З'єдинених Держав, та Нью-Фунляндії, що є спеціальною англійською колонією.

Поглянувши на карту Канади та Європи, побачимо, що Канада простором більша як ціла Європа. Яка-ж причина цьому, що населення Канади лише 8.611.840 душ?

Не буду розводитись над англійською колонізаційною політикою супроти Канади, згадаю тільки такий історичний епізод: З кінцем 17 століття повстало концесіоноване товариство під покровительством князя Рупрехта т. зв. Hudson Bay Co., котре заволодівши великанськими західними просторами (як пів Європи) довго держало світ у перекопанню, що ціла західна Канада покрита вічним снігом і ледом. Президентови Годсен Бей Комп. і урядникам під присягою заборонено було говорити, або писати щонебудь про природні багатства краю. Компанія переводила як найгострішу цензуру кореспонденції своїх урядників та забороняла вступу на свою територію.

Така господарка Годсен Бей Комп. на західних просторах Канади тревала довгі десятиліття. Систематичну колонізацію зачинають — як висше вже сказано — 1783-го року англійські лоялісти, дальше інтензивно веде колонізацію лорд Селькірк, котрий в 1811-ім р. закуповує у Годсен Бей Комп. 116.000 кв. миль землі Ассінібоа в нинішній провінції Саскачеван, де вже 1817 року оселюється 2.500 душ із Скотії. Опісля великанську ролю в розвою Канади відіграло акційне товариство „Канадієн Пасіфік“, котре 1886-го р. провело трансконтинентальну залізну дорогу, сполучуючи всі з'єдинені провінції Канади, від Атлантійського до Тихого океану¹. Ця залізниця відкрила світові очі на Канаду, і нині ніхто вже не сумнівається, що будучність Канади велика, превелика.

(Д. б.)

Володимир Клодницький

Біда з назвами

Під сим заголовком доносить в ч. 4 незвідний автор між иншим, що назва „Підкарпатська Русь“ подумана очевидно Чехами. Думає, що будемо в повнім праві, коли закинемо уживання цієї назви а вживатимемо назви „Карпатська Русь“. Він не думає слушно. Назва „Карпатська Русь“ має ширійше значіння, бо вона означає не тільки Підкарпатську, але теж галицьку та буковинську Україну. Врешті шановний автор цілком милиться, коли думає, що назва „Підкарпатська Русь“ подумана Чехами. Ця назва домашня. Гимн Підкарпатських Русинів, зложений Духновичом (1803—1865), починає віршом: „Подкарпатскіи Русини, оставте глубокий сон.“ Александер

Павлович (1819—1900) написав для гал. „Зоря Галицькая яко альбумъ“ (1860 р.) „Пісьнь подь-карпатского Русина“, котра зачинає: „О, Русь подь-карпатска, земле (!) для всѣхъ братска“... Анатолій Кралицький (1835—1894), котрий був в зносінах з нашим М. Драгомановом, друкує в тім самім альбумі „Повѣсть изъ сторони подкарпатскихъ“ (стор. 528). В другім оповіданню він каже („Князь Лаборець“, Галичанинъ 1863)“... „мали и мы Подкарпатскіи своихъ колісь-то князей“. Добродій автор сам каже: „Не слід забувати, що тамошні наші земляки пристрасно дорожать старою „Русю“, і не слід почитувати ім цього за гріх, бо-ж остаточно не ми, а вони мають право рішати про це.“ Вони — як ми бачили — рішали.

Др. Фр. Тухий

Увага редакції. Подаючи сю замітку чеського автора без зміни, зазначимо, що ми заявили проти назви „Підкарпатська Русь“ з трьох мотивів: а) зі становища загалу українського народу (чи як хто хоче — всього руського) вона нерациональна (Галичина і Буковина якраз „підкарпатські“); б) з геополітичного пункту погляду, вона недавній новотвір, що не має історично-документального оправдання; в) якраз закарпатські автохтони, повидимому, не прихильні сій назві, уживаючи частіше термінів „Карпатська“ або „Прикарпатська“ (сей сам собою добрий). Історично-літературні цитати шан. автора цінні, та вони свідчать тільки про... будапештський центр думок. А втім, рішаюче слово за автохтонами, тільки що воно ще не запало.

Арношт Мука

ЦЬОГО місяця минає 70 літ від дня уродин одного з найвизначніших лужицьких діячів і письменників, д-ра Арношта Муки.

Др. Мука положив великі заслуги над пробудженням національно-культурного життя між Лужицькими Сербами й вважається від давна вже, після смерти Михайла Горніка, провідником лужицького руху. Діяльність Муки дуже всестороння, одначе найбільше значіння має його наукова й видавнича діяльність. Він заложив у роді 1882-ім літературну газету „Лужица“ й редагував її аж до року 1915-ого, вкладаючи в неї багато мураліної праці. По смерті Горніка він перебрав у 1894-ім році ще й редакцію органу „Сербської Матиці“: *Časoris Maćicy Serbskeje*, якої досі появилося 76 річників.

Велику вартість мають його праці з поля лужицької філології й етнографії. З під його пера вийшла основна статистика Лужицьких Сербів (*Statistika Serbow*, 1884—1886), порівнана граматика долішно-лужицької мови (*Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre der niederserbischen Sprache*, 1891), й обширний „Словар долішно-лужицької мови“, який зачав друкуватися в публікаціях Петербурської Академії Наук, але припинився наслідком війни. З инших праць треба згадати „*Serbski zemjerisny slowničk*“ (Будишин, 1895) і видання творів Зайлера, Мука оголосив теж багато етнографічних матеріалів, особливо народніх пісень, і написав ряд літературно-наукових розвідок.

Др. Мука оставав у живих зносінах з усіми славянськими ученими. До Українців ставився прихильно й на прохання „Українського Слова“ переглянув і доповнив лужицьку частину „Славянського Світа“, зложену проф. Д. Дорошенком (I, стор. 214 до 239).

З. Кузеля

¹ Від Кебек до м. Ванкувер = 6.028 км.

Літературно-наукова хроніка

Августин Волошин

ДНЯ 18-го березня с. р. святкують усі руські (українські) товариства Закарпаття (Підкарпатської Русі) 50-літній ювілей уродин і 25-літній літературної праці Августина Волошина, директора учительської препарандії в Ужгороді, письменника і редактора.

Уродився А. Волошин 18. 3. 1874 в Келечині Мадяро-руської жупи, гімназію кінчив в Ужгороді, теологію в Будапешті і в Ужгороді. Школи мали в тім часі в Мадярщині одну ціль: змадяришити немадярську молодіж. Тій мадяризації найбільше улягають Русини; руська інтелігенція за Карпатами в другій половині XIX-го віку приймає мадярську культуру, називаючи себе „Мадярами греко-кат. обряду“. Помимо школи й оточення стає А. Волошин Русиною, знання рідної мови виносить з дому (батько був попом, теологі Ромуни і Хорвати, з якими учився, виціплюють любов до свого народу і завзивають до боротьби проти мадярського національного і економічного визиску. Крім того послідиною студій відвідує А. Волошин два рази до Галичини (Львова), відки окрім книжок привозить віру в кращу будучність українського, або як тут називають, руського народу по сім боці Карпат.

Праці А. Волошина — це шкільні підручники. За мадярської влади одні церковні народні школи учили по нашому — крім рахунків, бо рахунки зачислив закон Апонія до „патріотичних предметів“ і їх треба було учить по мадярськи. Від 1899-го р. видає А. В. цілий ряд шкільних книжок, азбуки, читанки, біблії, граматики... В 1907 видає обширну граматику української мови, писану по мадярськи. Книжки його, одні одиноки, розходяться в тисячах примірників. Від 1903 видає часопис для народу „Науки“ (до нині), в якій підтримує національне почуття і завзиває до економічного піддвиження народу. Біля „Науки“ гуртує всі ще немадяризовані сили, особливо багатого селян. Видає також 20 літ (від 1903) „Місяцеслов“, який тут заступав в тім критичнім часі наукові збірники і видання красною письменства.

Коли Закарпатську Русь прилучено в 1919 до Чехословацької республіки, стає А. Волошин членом директорії й організує wraz з др. Михайлом Брацайком і др. Юлієм Брацайком „руську хліборобську партію“, тов. „Просвіту“, „Кооперативний Союз“ та інші товариства. Не перестає він і по 1919-ім р. працювати на полі шкільництва і видає межі іншим: „Педагогіку і дидактику для учит. семінарів“, „Коротку історію педагогіки“, „Стилістику“, „Методику граматику руського язика“ (III видання) й інші. Крім того вийшли в 1923-ім р. його „Спомини“, в яких оповідає про свою працю як редактора і громадянина.

Августин Волошин це тип характерного працюючого громадянина, і повного віри в силу народу. За мадяризації його учні — змадярені Русини — ненавиділи його за його руськість і називали його „muszka“ (Москаль), багатого церковних учителів, котрі ще нині хотять творити культуру на „почві церковно-славянської нашого праотця св. Кирила і Методія“ його не розуміє; бо випередив він їх своїми поглядами і живою працею на десятки літ, але сам факт, що всі руські товариства справляють йому ювілей, свідчить, що ідеї А. Волошина, його праця на народній ниві, його віра в животність народу знаходять прихильників і наслідників. Закарпатські Русини знаходять ся, вертаючи до рідної культури.

З нагоди ювілею видає тов. „Просвіта“ в Ужгороді книжочку (ч. 43) про життя і літературну діяльність А. Волошина, написав др. В. Бирчак і оден із учеників Ювілата П. Яцко. В день ювілею одбудеться святочна вистава „Руського театру тов. Просвіта“. (Дир. Загарів.) В. Б.

Література за кордоном

БІБЛІОЛОГІЧНІ ВІСТІ“ ч. 4 (за грудень 1923) повідомляють, що Український Науковий Інститут Книгознавства у Києві одержав дозвіл від Центрального Управління по справам друку УССР на одержання за кордоном безмитно всіх без виїмку витворів

друку, в тому числі і заборонених до росповсюдження по СРР, по два примірники кожної назви, для своїх науково-бібліографічних робіт.

Треба сподіватися, що наші видавництва скористають із цього полекшення й висилатимуть від тепер стало УНІнститутів Книгознавства всі свої видання або просто на адресу Інститута (Київ, Бульвар Шевченка, 14) або через його закордонного представника Л. Биковського у Пад'єбрадах. Особливо важно було-б післати туди всі видання з 1923-го року, бо Інститут збирається влаштувати у Києві виставку друку на Україні за 1923-й рік, де між иншим має бути окремий відділ закордонного українського друку (на всіх мовах). Виставка поділятиметься на відділи книжковий, періодичний та прокламаційно-афішний.

Рівночасно з тим Інститут приладжує систематичний показчик усіх творів друку УССР за 1923-й рік, звертаючи увагу не тільки на книжки, брошури та періодичні видання (часописи, газети, збірники і т. ин.), але й на так звані дрібні друки й оповістки як плакати, афіші, відозви, листівки і т. ин. Інститут має в своїйму роспорядженню твори друку за 1923-й рік, що йому надсилаються через Українську Книжну Палату або безпосередньо з друкарень Київської Округи (до речі, кожний видавець на Україні обов'язаний Українській Книжній Палаті надсилати 25 примірників кожного надрукованого твору), алеж не певний, чи його збірка повна й тому в окремій відозві прохає всіх видавців надсилати по одному примірникові своїх видань.

У зв'язку з тим слід подати, що в бюлетені Укрголовпрофосвіти за 1923-й рік (ч. 3—4) опубліковано постанову Ради Народніх Комісарів УССР з 9-го березня 1923-го р. („Вісти“, ч. 70) про надання вищим шкільним закладам та науковим установам права обміну науковими виданнями з закордонними науковими установами.

З. Кузеля

□

В ЧЕХІЇ святковано урочисто 60-ліття уродин двох найбільших чеських поетів Антоніна Сови (ур. 26-го лютого 1864) і Осипа Сватоплюка Махара (ур. 29-го лютого 1864).

А. Л.

Нові болгарські журнали

З КІНЦЕМ лютого почав виходити в Софії перший ілюстрований місячник „Болгарська Мистецька Книга“, присвячений письменству, мистецтву (зокрема графіці), музиці й театрові. Журнал виходить накладом товариства „Земля“. В Софії появилсь новий сатирично-літературний тижневик п. з. „Сміх і сльози“.

З. К.

Золоті нараменники з часів Вікінгів

В СІЛЛІНГЕ, у Швеції, при копанні землі добуто два золоті нараменники, 400 грамів ваги. Їх передано державному історичному музеєви до наукового розслідування. Оден з тих нараменників відчинений, другий творить сповнений обруч. Кожний складається з трьох сплетених з собою (як косу плетуть) золотих дротів. На замкненім нараменнику видно дрібний орнамент. Оба походять мабуть з часів Вікінгів, деє коло 900 року по Христі, себто, в варяжської доби Київської Держави (основ. 862). Тим-то знахідки з часів Вікінгів має також і для нас своє значіння, як причиною для пізнання тодішньої культури. Б. Л.

Нешане

РОСІЙСЬКИЙ учений ботанік Городков, що саме вернувся із наукової подорожі по Сибірі, відкрив над рікою Пур у північній Тобольщині невідоме досі племя, яке саме називає себе Нешанами, а від Самоєдів має назву Панчасово, себто лісовики. Згадане племя займається торгівлею футер і досі вважалось частиною Самоєдів. Одначе Нешане балакають цілком іншою, поки-що ще нерозслідуваною мовою й члени експедиції Городкова мусіли порозуміватися з ними при помочі знаків.

З. К.

Музична хроніка

Концерти

В SINGAKADEMIE представився берлінській публіці незнаний тут досі диригент Ф. Ц. Адлер. Як першу точку програми вибрав рідко виконувану симфонію Берліоза „Harold en Italie“. Цей твір написаний Берліозом під вражінням прогулки до Абрुцців, зображує кілька образів з Байрона „Child Harold“. Твір найбільшого французького музикаромантика рівнорядний творови найбільшого англійського поета-романтика. Перша частина симфонії Берліоза, під заголовком „Гарольд в горах — сцени мелянхолії, щастя і радості“ — це одна велика контрапунктична праця. Починається фугато — слідує канон (tutti) — при кінці фугато. Частина друга — це „Марш паломників співаючих вечірню молитву“ (який унаканий від Pilgerchor-у з „Тангайзера“!). Сумовита мольова тема в контрабасах насуває нам візію сумовитих постатей полонників, зігнених від утоми, але твердо і рішучо прямує до цілі... Слідує „Серенада любовника в Абрущах“, яка своїм ритмом та досить конвенціональною мелодією дуже подібна до народної пісні — може полуднево-французької, може італійської. Четверта і остання частина („В таборі розбишак“, „Спомини попередніх вражін“!) зображує авантюрні пригоди Гарольда між розбишаками та його смерть. Музику можна означити німецьким висловом „ein grobes Gekrach“. Майже безперервне форте в повній оркестрі з часом томить слухачів. Але подивляти можна в тій частині т. зв. тематичну працю: перед нашими очима (а радше: вухами) пересуваються теми всіх попередніх частин, ритмічно та гармонічно змінених, ведені контрапунктично до себе. Фугетто та марш кінчить ту симфонію. Вона цікава тим, що весь час особу Гарольда персоналізує нам сольо-віоля, яка має в цій симфонії велику і важку партію (Берліоз почав писати цю солістичну партію для віоли на прохання Паганіні, який мав чудову віолу роботи Страдіваруса та хотів на ній щось грати, а не мав що — але опісля, коли Паганіні бажав від Берліоза, щоби він трактував цю партію віоли більше блискучо, віртуозно, — цей останній на те не згодився; докінчив симфонію після свого першого плану). — Як другу точку помістив Ф. Адлер VI симфонію Брукнера (що за зміна на протязі останніх літ: це року нема майже в Берліні оркестрального концерту без симфонії Брукнера!) вона може найслабша з поміж девяти симфоній Брукнера і майже не — брукнерівська. Хиба одно скерцо, яке не уступає іншим творам Брукнера. Фільгармонічна оркестра реагувала — як звичайно — на найменший рух диригента; жаль, колиб вона була ішла не за диригентом, а хочби за своїм власним музичним смаком та інстинктом, обі симфонії булиб мабуть краще випали, як під Ф. Адлером...

В МАЛІЙ, інтимній Meistersaal-i уладило товариство Melos-Gemeinschaft вечір камеральної музики для поіменно запрошених гостей. Відіграно струнні квартети Otto Luening'a і Bruno Stürmer'a (з кларнетом в останній частині). Обі композиції ідуть слідами Шенберга і Гендеміта, але деколи чути певну оригінальну ноту; передовсім квартет Luening'a інтересні з формального боку (кожду частку композитор ділить ще на три окремі частини, які звязані з собою тематично). Пісні Шенбергівця Антона Веберна не відзначаються нічим спеціальним — вони такі самі як десять інших пісень десятка різних учеників Шенберга.

ТРЕТІЙ фортеп'яновий вечір Егона Петрі вивопнив по береги велику салю Hochschule für Musik. Петрі грав тим разом лише Шопена. Всі прелюдії, соната H-Moll і 12 етюд, ор. 25. Петрі являється тепер — на мою гадку — найбільшим німецьким п'яністом (одного лише Гізекінга можна поставити побіч його — але вони оба властиво доповнюються: Петрі як відтворець Баха, Бетговена, Ліста; Гізекінг як відтворець модерної фортеп'янової музики). Говорити зокрема про гру Петрі неоплачується: требаби говорити лише суперлятивами. Його техніка, педалізація, агогіка і динаміка — і на першій місці його глибоке передумання кожного твору, мусить все

кожного вправляти в подив. Закидують Петрі „брак душі“. Але знова Бюлов цей великий п'яніст і педагог сказав: „Gefühl ohne Denken ist Dusel“. І з тої точки слухаючи гри Петрі легко прийти до переконання, що „душі“ не лише треба дошукуватись в сентиментально-перечуденім загально-принятій способі трактування Шопена: часом — як саме у Петрі — вона є і в холоднім (на вид) розумовім розумінню його.

Антін Рудницький

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ТЕАТР тов. „Прогресу“ в Ужгороді виставив з нагоди століття уродин Беджіха Сметани його оперу „Продану Наречену“. В головних ролях виступали: Анда Остапчук, Паржізек, Базилевич і Мартинович. Оркестра працювала бездоганно під проводом диригента Гасвського. Театр був переповнений українським і чеським громадянством, яке з одушевленням слідкувало за виставлюваною оперою. Успіх опери був незвичайний.

НЕДАВНО віднайдено 160 листів Беджіха Сметани, з того 130 ще ніде не опублікованих, як також партитуру композиції „Наше пісень“, яку вважали за втрачену. Крім цього сконстатовано, що віднайдений одинокий мелодраматичний твір Сметани на мотив Гетової баллади „Рибалка“ є твором автентичним.

А. Л.

Технічна хроніка

СПАДОК ЦІН на солому та дорожнеча вугілля викликають у Німеччині цікаве з'явище. — Більшість молотилок-локомотивів опалюються соломою (витрати при опалюванні соломою складають 75% витрат на вугілля, 25% витрат на електричну енергію). Це з'явище з одного боку викликає побоювання, бо солома є одним з головних кормів худоби в Німеччині, з другого-ж боку вживання соломи для нагрівання двигунів у сільському господарстві поширюється, бо молотилки потребують для опалу тільки 5%—7,5% всієї вимолоченої соломи.

12-ГО ЛЮТОГО відкрито кабіневе połącення Емден-Лондон. Тим відновлюється безпосередні аносини з Південною Америкою, Африкою, Австралією й Азією.

БУДОВА ТУНЕЛЮ ФРАНЦІЯ-АНГЛІЯ. В останні дні знов стає на порядок денний справа сполучення Англії з Францією тунелем під каналом Па де Кале. Цю справу підносять головні французькі фінансові, промислові й технічні кола. Французи намагаються зацікавити цим Італійців і мотивують необхідність будови тунелю тим, що після його відкриття Італійці зможуть найкоротшою дорогою відправляти потяги зі своєю садовоиною до Лондону, як також транспорти вугілля з Англії до Італії йтимуть залізницею.

ПЛЯТИНА В ПІВДЕННІЙ АФРИЦІ. Англійські часописи приносять вістги про відкриття великих покладів плятини в Трансвалю. По думці знавців ця плятина має відограти велику роль на світовому ринкові, особливо з огляду на зруйнування уральської промисловости.

П. К.

День за днем по світу

(6—12-го березня 1924)

- Відкриття весняної сесії чеського парламенту. — Знесення російсько-царського посольства в Білгороді. — Перемога Мароканців над Еспанцями.
- Знесення халіфату в Царгороді. Виїзд Абдул-Меджида у Швейцарію.
- Арабський король Гусейн новим халіфом. — Визнання Совітів Грецією.
- Засідання Ради Союзу Народів в Женеві. — Військова революція в Ірландії.

Ріп Ван Вінкл

Написав Вашингтон Ірвінг (1783—1859)

ХТО коли плив вгору по річці Гудсону, повинен пам'ятати Каатскільські гори. Вони уявляють собою одірване пасмо від великих Апполезіанських гір і, високо здіймаючись на захід від річки, домінують над усією околицею. Кожна зміна року, кожна зміна погоди, навіть кожна година дня приносить якусь зміну в чарівних відтінках та контурах цих гір, так що всі баби, в ближній та дальній околиці; завше вважали їх точним барометром. Як погода була гарна й стала, вони вбирались в синє та лилове та вимальовувались виразно своїми сміливими контурами на ясному вечірньому небі: але часом, як решта краєвиду була без хмари, вони збирали шапку сивого туману навколо своїх верхівль, що палала й світилась в останніх проміннях сонця на заході, мов сляйво навколо голови святого.

У підніжжя цих казкових гір подорожній може розглядити кучерявий димок над селом, криті тонтом дахи якого визирають зпоміж дерев саме там, де сині відтінки гір тануть у свіжих зелених фарбах близького краєвиду. Це дуже давнє селце було засновано кількома голандськими колоністами, ще за перших часів історії цієї провінції, саме приблизно зпочатку урядування доброго Пітера Стуйвезанта (мир його душі!), і до недавнього залишалось ще кілька будинків перших колоністів, побудованих з невеличкої жовтої цегли, привезеної з Голандії, з вікнами з дрібненьких шибок та флюгерами на високих дахах.

У цьому самому селі, в одному з цих самих будинків (що, кажучи правду, був дуже по-нівечений часом та погодою) багато років тому, коли місцевість ця була колонією Великої Британії, жив простий та незлобивий чоловік на ймення Ріп Ван Вінкл. Він був нащадком тих Ван Вінклів, що так відважно виступали за лицарських днів Пітера Стуйвезанта та брали з ним участь в облозі форта Кристини. Та він мало дістав у спадщину військової вдачі своїх предків. Я завважив, що він був добрий та незлобивий чоловік, до того-ж він був ще добрим сусідом та слухняним чоловіком, над яким верховодила жінка. Зправди, це останнє мабуть було причиною його лагідности, завдяки якій він придбав загальну популярність: бо звичайно ті чоловіки, що проходять вдома сувору дисципліну, найбільше бувають уважливими та лагідними поміж людьми. Вдача їх без сумніву стає м'яккою та гнучкою в розпеченому горнілі родинних тортур, а хатня проповідь варта всіх казань на світі, щоб навчити чеснотам смирення та довготерпіння. Отже сварливу жінку можна до певної міри вважати благословенням: як що так, то Ріп Ван Вінкл був тричі благословенним.

Певно також і те, що до нього були дуже прихильні всі баби на селі, що, як звичайно буває з прекрасним полом, ставали на його бік у всіх його хатніх заколотах, та обговорюючи всякі такі справи на своїх вечірніх балачках, завжди складали вину на паню Ван Вінкл. Також і діти на селі зустрічали його радісним вереском: він приймав участь в їхніх

забавах, робив їм цяцьки, вчив їх пускати зміїв, кидати камінці та оповідав їм довгі історії про духів, відьом та Індіанців. Його завжди оточували купи дітей, як він валандався по селу, чеплялись йому за поли, вилазили на спину та коверзували й виробляли з ним що хотіли; а в цілій околиці жаден, бувало, пес не гавкне на нього.

Великою хобою Ріпової вдачі була непереможна відраза до всякої корисної праці. Це не могло бути від браку витревалости та упертости, бо він висидить вам цілий день на мокрім каменю ловлючи рибу вудкою, довгою та важкою мов татарський спис, не нарікаючи хоч би навіть риба йому й разу не клюнула. Або тьопатиме годинами з рушницею на плечі по лісах та болотах, на гору та знов з гори в долину, щоб застрілити кілька вивірок або горличок. Він ніколи вам не відмовить допомогти сусідові, навіть в найтяжчій роботі, та вестиме перед у цілій околиці, коли толокою луцать кукурузу або складають огорожі з каміння. Жіноцтво на селі звичайно посиляло його у всяких своїх справах, та вживало до поалагодження ріжних дрібниць, що їх не згожувались робити їхні, менш уважливі, чоловіки. Одним словом, Ріп був готовий робити чие вгодно діло, аби лиш не своє; що-ж до того, щоб виконувати свої родинні обовязки та тримати в порядку свою ферму — то це йому здавалось неможливим. І зправди, він заявляв, що працювати на його фермі — то пропаша робота: у всій околиці то був найгірший клопоть землі, та що все навколо не держалось купи, тай не держатиметься, щоб він не робив. Корова його вічно або загубиться, або забреде в капусту; бурян на його нивах неодмінно швидче ростиме ніж де инде; дощ ніби навмисне тоді починає йти, як він має якусь працю надворі, — так що батьківська спадщина зникала дуже швидко, акр за акром, під його господарюванням, аж поки залишилось мало-що більш ніж грядка кукурузи та картоплі, та все ще ферма його була в найгіршому стані в цілій околиці.

Діти його теж були обшарпані та здичавілі, ніби були нічі. Син його Ріп, хлопчиско, що вдався у нього мов вилитий, обіцяв, разом з батьковими недоносками, дістати у спадщину й його звички. Він звичайно, мов те лоша, бігав за матір'ю, убраний у старі батькові шаравари, що завдавали йому чимало клопоту, бо мусив придержувати їх одною рукою мов та чепурна пані сукню.

Проте, Ріп Ван Вінкл був один з тих щасливих смертних, не через міру розумних, яким легко догодити, та що беруть життя з легкого боку; їдять білий хліб або й чорний, який легше та без клопоту дістати, та краще голодуватимуть на пенні ніж працюватимуть за фунт. Як би його було залишити самому собі, він просвітив би собі все своє життя цілком задоволений; та жінка невпинно дзичала й дзичала йому в уха, що ледачий, нестаточний, що зруйнував всю родину. Вранці, й опівдня, й увечері язик її невпинно калатав тай калатав, і, щоб Ріп не сказав, щоб він не зробив, — неодмінно викликав потім хатньої красномовности. У Ріпа була одна відповідь на всі такі виклади, що від частого вживання повернулася у нього в звичку: він знизував плечима, хитав головою,

здіймав очі до гори, але нічого не говорив. Та про те це завжди викликало в його жінки свіжий напад, так що він залюбки відтягав свої сили та держався більше на дворі — єдиний, правду кажучи, вихід, що лишається закльованому куркою півню.

Єдиним приятелем Ріпа в господі був його пес Вольф, якому стільки-ж доставалось скільки й його панові, бо господиня вважала їх товаришами в безділлі та навіть дивилась на Вольфа злим оком, як на причину того, що його пан часто сходить з праведного шляху. Отже факт той, що Вольф, будши наділеним з усіх боків прикметами порядного пса, — відважніша тварина ледве коли гасала по лісові — та яка відвага витримає вічний, всеохоплюючий жах жіночого язика? Як тільки Вольф входив до хати, хребет йому опадав, хвіст опускався додолю або втягався між ноги, він сновигав мов присуджений до шибениці, поглядаючи весь час скоса на господиню, а досить було їй злегка махнути віником або ополоником, як він, заскигливши, летів поспішно до дверей.

Чим далі то Ріпові Ван Вінклові ставало все гірше й гірше, бо їдка вдача ніколи не м'ягчає з літами, а гострий язик — єдине гостре знаряддя, що від постійного вжитку стає ще гострішим. Довший час, втікаючи здому, він шукав потіхи відвідуючи щось на подобу постійного клубу мудреців, філософів та інших сільських ледарів; клуб звичайно тримав свої сеанси на ослоні коло невеликої корчми, що відзначалась червонопиким портретом Його Величності Джорджа III. Тут вони звичайно просиджували в холодку довгими літніми днями, перебіраючи помалу всі сільські плітки та оповідаючи безконечні історії хто-зна про що, під які можна було заснути. Але хоч би якому політикові варто було заплатити гроші, щоб послухати глибоких дискусій, що там часом провадились, як їм попадався від якогось подорожнього до рук старий часопис. Як поважно вислухували вони його зміст, що їм протягом вичитував Деррік Ван Буммель, учитель, завзятий та вчений чоловічок, що не тратив відваги перед найдовшими в словнику словами; та як мудро дискутували з приводу громадських подій — місяць потому, як ті трапились.

Опінії цих нарад були під виключною контролею Ніколаса Веддеда, сільського патріарха та властителя корчми, перед дверима котрої він сидів зранку до вечора, посовуючись лише остільки, щоб уникнути сонця та лишатись в холодку великого дерева; так що сусіди могли по його пересовуванням назвати годину з такою-ж певністю як по годиннику. Правда, його ледве хто чув, щоб він коли говорив, бо він без перестанку курих люльку. Проте його прихильники (бо кожна велика людина має своїх прихильників) цілком його розуміли та знали, як пояснити собі його погляди. Коли те, про що читалось або оповідалось, йому не подобалось, він курих дуже завзято, його люлька, коротко, часто та сердито пихкала; коли-ж був задоволений, то затягався димом повільно і спокійно, а випускав його легкими та спокійними хмарами; а часом, вийнявши люльку з зубів, та пускаючи пахучий дим крізь ніс, він кивав головою на знак цілковитої згоди.

Та нещасного Ріпа його сварлива жінка вижила навіть з цієї фортеці, налітаючи часом несподівано на спокійне зібрання, називаючи непотребамі всіх його членів; навіть така висока особа як сам Ніколас Веддер не міг сховатись від завзятого язика цієї страшної баби; вона не вагаючись обвинувачувала його в тому, що він підбиває її чоловіка бити байдики.

Бідний Ріп був нарешті доведений до розпуки. Єдиним виходом, щоб уникнути праці на фермі та жіночого галасу, було взяти рушницю на плечі та йти до лісу. Там він бувало сяде під деревом поділитись з Вольфом тим, що було у нього в торбі, — бо він його любив як товариша в нещастю та переслідуванню. „Бідний Вольфе,“ — казав він, — „тобі у господині просто собаче життя! Та ти не журися, бо поки я живий тобі не бракуватиме друга, щоб заступився за тебе!“ Вольф бувало виляє хвостом та дивиться сумно своєму панові у вічі, і, як що пси можуть мати співчуття, я дійсно думаю, він від цілого серця його відчував.

Одного гарного весняного дня, блукаючи отак, Ріп виліз, сам того не помічаючи, на одну з найвищих частин Каатскільських гір. Своім улюбленим звичаєм він стріляв вивірок, і вистріли його рушниці лунали та віддавались в лісовій тиші. Задиханий та змучений, вже над вечір, він кинувся на зелений горбок вкритий гірськими травами, як-раз над краєм безодні. Крізь гиляву в деревах йому видно було на багато миль всю рівнину, вкриту розкішним лісом. Здалеку, далеко, далеко під ним видно було гордовитий Гудсон, що мовчазно та гордовито котив свої хвилі і губився нарешті в синіх горах; де-не-де на його зеркальному лоні відбивалась червонова хмарка або парус повільної барки.

По другий бік йому видно було глибоку гірську долину, дику, самотню та скелисту, дно якої було вкрито уламками навислих скель, та ледве було освітлене проміннями заходячого сонця, які відбивались від гір. Ріп Ван Вінкл лежав якийсь час і задивився на те, що було перед ним: наступав помалу вечір, гори почали кидати від себе довгі сині тіні на долини; він побачив, що стемніє далеко швидче, ніж він дійде до села, й тяжко зітхнув, згадавши, що мусить вистояти зустріч із жінкою.

Збираючись вже спускатись в долину, він почув здалека якийсь голос гукав: — „Ріп Ван Вінкл! Ріп Ван Вінкл!“ Він оглянувся навколо та не вгледів нічого крім ворони, що самотно летіла через гору. Він подумав, що то йому здалося і повернувся знов щоб іти, як знов у тихому вечірньому повітрі, почув таке саме гукання: — „Ріп Ван Вінкл! Ріп Ван Вінкл!“ Тоді-ж таки Вольф настовбурчив хребет, заскиглив і притулився своєму панові до боку, дивлячись перелякано в ту долину. Тут Ріпа обняв якийсь неясний страх; він боязко глянув у тім самім напрямі й побачив чудну людську постать, що йшла помалу вгору між скелями, зігнувшись під вагою чогось важкого на спині. Ріп дуже здивувався побачивши людську істоту в цій самотній, безлюдній місцевості, та зміркувавши, що то може один із сусідів, що потребує його помочи, він поспішив до нього.

Наблизившись, він ще більше здивувався; так дивно виглядав незнайомий. То був невисокий, кремезний дід з густим кудлатим чубом та сивою бородою. Убрання його було старовинною голандського крою — суконна, підперезана по стану куртка та кілька пар штанів, верхні дуже широкі, прикрашені повздож боків гудзиками та збірками коло колін. На плечах він ніс чимале барило, що здавалось було повне, й робив знаки Ріпові, щоб ішов та допоміг йому нести тягар. Хоч Ріп і боявся та недовіряв цьому новому знайомому, але з своєю звичайною поспішністю кинувсь йому помагати. Несучи попеременно те барило, вони лізли вгору вузьким рівчаком, що був очевидно сухим руслом гірського потоку. Лізучи, Ріп час від часу чув якийсь гуркіт, мов від далекого грому, що здавалось виходив з глибокої балки або швидче з розсілини між високими скелями, куди провадила їх стежка. Він був спинився на хвилину та, зміркувавши, що то певне греміло перед одним з тих коротких дощів, що часто бувають у високих горах, пішов далі. Пройшовши через балку вони ввійшли в лощину, мов невеликий амфітеатр, оточений прямовисними скелями, через краї яких дерева так понахилили свої гілляки, що тільки було видно трохи синього неба та ясної вечірньої хмари. Увесь той час, Ріп та його товариш лізли вгору мовчки; бо хоч Ріп і дивувався не мало, для чого йому нести барило з горілкою в таку дику гору, та проте навколо невідомого було щось таке дивне й незрозуміле, що робило Ріпа боязким та несміливим.

Ввійшовши в лощину, він угледів нові дивовижні речі: на плячу в середині лощини товариство чудернацьких людей грали в кеглі. Вони були вбрані чудернацько, не по тутешньому: на одних були короткі камізоли, на других куртки, на поясах висіли довгі ножі, й більшість з них мали величезні шаравари, такі як були на його проважатому. Обличчя їх теж були дивні: в одного була величезна голова, широке обличчя та очі мов у свині; обличчя другого неначе все пішло в ніс, а над ним стремів, мов цукрова голова, білий капелюх прикрашений червоним пером з півнячого хвоста. У всіх були бороди різної форми й коліру. Один між ними здавався провідником. То був кремезний дід з обличчям, що зазнало непогоди; на ньому був зашнурований камізол, широкий черес, на котрому висів короткий меч, капелюх з високим дном, прикрашений пером, червоні панчохи та черевики на високих підборах з розетками. Уся група нагадувала Ріпові фігури на старому фламандському малюнку, привезеному з Голандії за часів колонізації, що він бачив у горниці у Доміне Ван Шайка, сільського священника.

Найдивнішим здалося Ріпові те, що хоч усі ці люде очевидячки бавились, обличчя їх були такі поважні, та всі вони так таємничо мовчали, що загалом виглядали найбільш сумним товариством забави, яке він тільки коли бачив. Ніщо не переривало тиші крім гуркоту кегельних куль, що кожен раз, як вони котились, лунав поміж горами неначе гуркіт грому.

Як Ріп та його товариш наблизились до них, ті раптом припинили гру і витріщились на нього такими непорушними мов у статуї

очима, таким чудним, неповоротним та мутним поглядом, що в нього аж завмерло серце й затрусилась коліна. Товариш Ріпа поналивав з барила у великі пляшки і дав йому знак, щоб підносив їх товариству; він послушавсь, тремтючи з переляку. Вони, в глибокій мовчанці, повипивали пляшки й знов вернулись до своєї забави.

Поволи, Ріп перестав так боятись. Він навіть насмілювався, коли на нього ніхто не дивився, скоштувати того пива й знайшов його дуже схожим у смаку на добру голандську горілку. Бувши від природи дуже охочим випити, він швидко знов спокусився, щоб ще вихилити. Раз по разу він стільки раз відвідав пляшку, що швидко у нього все поплило перед очима, голова його помалу схилилась і його обняв глибокий сон.

К. Б.

ЗМІСТ 11-ГО ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	161
ДРУКАРСЬКА ТРІЙЦЯ — ПРОФ. І. ОГІЄНКА	163
ЛЮДОВИК XIV* — ІЛЬКА БОРЩАКА	166
СМЕТАНОВІ ДНІ — М. ГРИГОРОВИЧА	167
УКРАЇНЦІ У ОСТАННЬОГО СУЛТАНА — О. РАТГАУЗА	168
КАНАДА — КРАЇНА БУДУЧНОСТІ — ВОЛОДИМИРА КЛОДНИЦЬКОГО	170
БІДА З НАЗВАМИ — ДР. ФР. ТИХОГО	171
АРНОШТ МУКА — З. КУЗЕЛІ	171
ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА ХРОНІКА	172
МУЗИЧНА ХРОНІКА	173
ТЕХНІЧНА ХРОНІКА	173
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	173
РІП ВАН ВІНКЛ — ВАШІНГТОНА ІРВІНГА	174
БЕРЛІНСЬКА ХРОНІКА	НА ОБГОРТЦІ
ЛИСТУВАННЯ	НА ОБГОРТЦІ
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

Редакція „Літопису“

прохає вибачливости у своїх співробітників, за те що приходиться довше чекати на появу доставлених і прийятих статей, творів і заміток. При великій напльві матеріялу, редакція мусить пильнувати з одного боку хронологічного порядку, з другого удержувати різноморідність змісту, а вкінці — що особливо важно — не гаятися з подаванням принагідних річей, звязаних з подіями дня, ювілеями й т. ин. В таких обставинах, редакція, реформуючи децю технічний бік тижневика (поч. з 13-ого зш.), буде приневолена більш ніж досі, обмежувати розміри статей і причинків та в разі потреби робити повний ужиток з свого права скреслювання менше важних частин.

Берлінська хроніка

В ПОМІШКАННЮ „Української Громади“ відбулися 8-го, березня жалібні сходи, присвячені пам'яті жертви польської поліції пок. Ольги Бесарабової улаштовані всіма українськими організаціями Берліна. При повній салі присутніх виглошено ряд промов від українського громадянства, особіно від українського жіноцтва. Присутні представники німецьких організацій, а іменно від Німецько-українського Товариства д-р Аксель Шмідт, від союзу східно-пруських студентів Малінка, від німецьких приятелів України лікар Маркузе та представник Литовців Аугштоліс, висловили у своїх промовах співчуття усьому українському народові з причини цього невиданого злочину.

НА БЕРЛІНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ відбулися збори „Представництва Чужоземного Студентства“, в якім взяли участь представники Мадярів, Азербейджану, Болгарів, Українців, Литовців, Турків, Румунів і Швайцарії. Головою представництва обрано студента Лупашка, члена Спілки Студентів Українців в Німеччині, а крім цього Болгарина, Мадяра, Турка і Швайцарця. Замітне те, що представник комуністичної „Академічної Громади в Берліні“ студ. Гошовський ставив на зборах лісту кандидатів управи; де не було ні одного Українця.

Хор Спілки Студентів в Німеччині відспівав з успіхом кілька українських пісень на вечері „Німецько-чужоземного Академічного Клубу“. А. Л.

Листування

Українці в Югославії

ПІД цим заголовком у ч. 6 „Літописа“ надрукована замітка з Югославії, котра, на жаль, не зовсім вірно ясовує один бік життя та діяльності місцевих Українців, емігрантів з Наддніпрянщини. Пояснюю це тим, що автор замітки не є в курсі справи поза

межами Загреба і тому зважають в інтересах вірного освітлення справи зробити декілька пояснень. До речі, про життя Українців в Югославії взагалі бувас мало звісток у нашій пресі, отже це тим більше буде корисним.

Щоб зрозуміти ту начеб-то бездіяльність Українців у Сербії, а головне в Білгороді, потрібно звернутися до минулих часів, коли 1919-го року в Сербію насунули російські втікачі. Вони вміли здобути монополію у праві визначування „благоденності“ всіх б. російських громадян. Українцві з Наддніпрянщини досить було на декілька днів з'явитися до Білгорода, як він уже попадав до в'язниці, як большевик... І справа, після кількох місяців тяжкої в'язниці, кінчалася, в кращих випадках, інтернованням до якого будь глухого міста... Отже нічого дивуватися, що Українці не тільки обминали Білгород, а й зовсім тікали з Сербії до Болгарії та Чехії...

Часи потроху мінялися, зникла офіційна „черезвичайка“, але можливість до праці не багато побільшилася, бо крім ясно ворожого з боку не лише сербської влади, а й самого громадянства опосного, з практичних міркувань, великою Росією. Отже ніяк не можна прирівняти становища в Білгороді і хоча-б у тому самому Загребі, де більшість хорватської інтелігенції сама бореться за свою незалежність, і вже через це одне має певні симпатії до української справи. Не говорю вже про можливість вільного життя без загрози опинитись у в'язниці з її фізичним і духовим знущанням. На жаль не так то вже гарзд стоїть справа і в Загребі, цим дійсним осередкові українського життя на цілу Югославію. Бо коли декілька осіб дійсно працювали для ідеї, то решта спромоглася лише на інтриги, сварки та боротьбу за первенство. Про це пан дописувач промовчує, і про те що сталось із колись заснованою „Просвітою“...

Загалом-же можна сказати, що цілком відомих наших сил в Югославії дуже мало, перебувають вони здебільшого в тяжких матеріальних умовах, цілком роспорошені по різних закутках і не мають між собою жадного зв'язку, але все-ж таки здебільшого ведуть свою, хоча не помітну зовнішно, національну справу.
В. Бувалий

BÖRSENBUCHDRUCKEREI DENTER & NICOLAS

Ukrainische und russische Werke
Zeitschriften und Formulare
Prospekte / Plakate / Diplome
Buch- und Kunstdruck in ein-
und mehrfarbiger Ausführung
Moderne Reklamedrucksachen
Setzmaschinenbetrieb

Українські й російс. книжки
/ часописи / формуляри /
проспекти / мистецький друк
в одній і ріжних фарбах /
плакати / дипломи / реклами
/ друкарня має машини до
складання

BERLIN C 2, NEUE FRIEDRICHSTRASSE 43

FERNSPRECHER NORDEN 10331/32

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва

під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кожної суботи.

ЗМІСТ 6-го ЗШИТКА:

Бісмарк і Україна (II). Київський лист — Л. В. Теодор Штурм — Б. Лепкого. Молода українська армія — В. Кучабського. До передісторії З. У. Н. Р. Українські справи 1649 по „Французькій Газеті“ — І. Борщака. Паперовий генерал — Вернера оф Гайденштама. Viola Tricolor — Теодора Штурма.

ЗМІСТ 7-го ЗШИТКА:

Ще про галицьку трагедію. З чого живе поет? — Проф. др. Макса Й. Вольфа. Теофіля Романовичка — Богдана Л. Українські справи 1649-го року по „Французькій Газеті“ — І. Борщака. Заочна освіта — Проф. В. Коваля. Фелікс Люшан — З. Кузель. Мій рідний край — Василя Некрасевича. Viola Tricolor — Теодора Штурма (Кінець).

ЗМІСТ 8-го ЗШИТКА:

Бісмарк і Україна (III). Перебудова ідеологічних основ — Др. В. Залозецького. Естонці — Петра Кожевникова. Сучасна музика в портретах (I) Р. Штраве — Антона Рудницького. Ще про „Історію Руссов“ — Б. Л. Розкопки в старому Біблос — З. К. З болгарських поетів. З тихих драм великого міста — Богдана Л. Агонія „Семіянти“ — Альфонса Доде.

ЗМІСТ 9-го ЗШИТКА:

Пражський лист (Виступ В. Винниченка) — Л. Д. Боротьба Українців Зеленого Клину за рідну школу — П. К. Війна прогаяних можливостей — В. Кучабського. Магатма Ганді — З. К. Грїб Тутанхамена — К. Д. Гоголь по німецьки — З. К. Заперта комірка — Івана Цанкара. Дещо про книжки — Анатоля Франса.

ЗМІСТ 10-го ЗШИТКА:

Національний герой та його культ. Причинки до біографії Т. Шевченка — Богдана Лепкого. Шевченковий вірш народньою пісню. Українська Господарська Академія в Под'єбрадах — М. Д. Радіо — Андрія Ластовецького. В старім дворі — Богдана Лепкого. Таорміна.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в инш. краях Європи
на 1/2 року	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на 1/4 року	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

Гроші й матеріяли слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slowo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ Іван Рудницький: Львів, ул. Тарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на наше konto в Zivnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.